

Месопотамія
Сергей Викторович Жадан

«Месопотамія» за змістовним наповненням – це дев'ять прозових історій і тридцять віршів-уточнень. Усі тексти цієї книги – про одне середовище, герої переходять з історії в історію, а потім – у вірші. Філософські відступи, фантастичні образи, вишукані метафори й специфічний гумор – тут є все, що так приваблює у творах Сергія Жадана.

Сергій Жадан

Месопотамія

Збірка оповідань і віршів

Обережно! Ненормативна лексика!

Щемка залежність від очікувань і розставань

Дев'ять прозових історій/біографій і тридцять віршованих уточнень/узагальнень – це змістове наповнення «Месопотамії». Оповідання названо іменами персонажів, вірші не мають назв, деякі персонажі оповідань згадуються у віршах. Імена – чоловічі, окремі (наприклад, Боб) сприймаються все ще екзотично. Три з них – Іван, Матвій, Лука – належали євангелістам. Уловивши це, мимоволі шукаєш за Марком, та наштотуєшся на Марата, який до того ж був з мусульманської родини. Отже, не все так просто. Ясно, що в кожного читача ці імена викличуть власні асоціації. Серед моїх знайомих немає Маріо, хоч Мар'янів – доволі. З Іванами мені більше пощастило. І навіть Сергіїв я знаю кількох. Та найзірковіший серед них – Сергій Жадан.

До речі, серед персонажів «Месопотамії» мені жодного разу не трапився Сергій. Часом оповідь ведеться від першої особи, та навряд чи оповідач – саме письменник Сергій Жадан. Персонажі «Месопотамії» охоче спілкуються на теми, ніяким чином не пов'язані із сучасним станом української літератури. Мистецтво, елітарне і масове, їх теж не цікавить. Жодної згадки про Славка Вакарчука чи Верку Сердючку, не кажучи вже про Іво Бобула. Та ще й один з героїв книги – рок-музикант, хай і без пальця на лівій руці, а інший – студент, який, напевно ж, слухає якісь записи й читає просунутих авторів. Хоч, може, я помиляюсь і щось у їхніх розмовах пропустив. Про політиків у цій книжці теж не говорять. Термін «посттоталітарний», вжитий в оповіданні «Боб», натякає на безліч проблем, що обсіли українську людину після розвалу і т. д. Та Боб стурбований своєю чоловічою потенцією, а не спроможністю посттоталітарної спільноти побудувати демократичне суспільство. Відбувши психотерапевтичний сеанс з повією з Бронкса, Боб від'їждить з Америки до рідної Месопотамії, країни мертвих.

Чи справді батьківщина – це країна мертвих? Та в Жадана й ті, хто помер, – живі. Їхнє життя відтворюється в багатьох версіях, часом взаємозаперечливих (оповідання «Марат»). Усі тексти цієї книги – про одне середовище, персонажі переходять з історії в історію, а потім – у вірші. За мотивами цієї книги Емір Кустурица міг би зробити пристойний фільм, вірші міг би покласти на музику Горан Брегович. Шкода, що засобами кіно важко буде передати розкішні порівняння Жадана, та бодай ця частина розмови Боба з нью-йоркською повією мала б потрапити до фільму: «А ваші жінки, – запитала вона в Боба, – вони які? Наші жінки, – відповів їй на це Боб, – мають одну дивну властивість: вони вагітніють поза сексом. Як це? – не зрозуміла вона. Так, – підтвердив Боб, – вони запліднюються, мов квіти: вітром і сонячним промінням. Вони використовують для цього бджіл і метеликів, вони підставляються навесні сонцю та місячному сяйву й несуть свій тяж легко й радісно, ніби нове знання, отримане у вищій школі. Ну а секс? – не зрозуміла вона. А секс, – пояснив Боб, – вони сприймають як найвищий вияв своєї любові, як найтоншу межу своєї прив'язаності, за яку так страшно заступити, але від якої так важко відмовитись. Вони й виростають заради того, аби любити, виховуються заради того, готуються до великої пори кохання й відданості, до щемкої залежності від очікувань та розставань. Чоловіки знають про це й теж готуються до того, що їм доведеться в їхньому житті мати справу з жінками, ніжність яких є невичерпною, а пристрасть – некерованою. Там, де я живу, – сказав він, – стільки любові, що чоловікам немає сенсу кидати своїх жінок: усе одно рано чи пізно вони закохаються в них знову. Кому потрібні зайві рухи?»

Жадан пише про все, що хоче. І пишеться Сергієві добре. Йому все підвладне. Він замішує правду і вигадку, прозу і поезію, він любить тих, про кого пише, він любить писати. І байдуже, що персонажі «Месопотамії» не обговорюють його творів. Це право належить його читачам.

Віктор Неборак,

літературознавець

Ніхто не знає, звідки вони з'явилися і чому осіли на цих ріках. Але їхній потяг до рибальства й знання лоції вказують на те, що прибули вони водою, піднявшись руслами вгору. Мова їхня, судячи з усього, добре надавалася до співів і прокльонів. Жінки їхні були ніжними й непокірними. Від таких жінок народжувались хоробрі діти й виникали серйозні проблеми.

Справжня історія шумерів, т. 1

Частина перша

Історії та біографії

Марат

За ті сорок днів, відколи помер Марат, до міста прийшла весна. І майже встигла минути. Ховали його в поминальний вівторок, на початку квітня, а нині пагорби заросли травю, зеленою й пекучою: надходило літо. За сорок днів ми встигли все забути й заспокоїтись. Але ось Маратові батьки зателефонували й нагадали. І я подумав: так, справді, лише сорок днів. Померлі не мають до нас претензій, живі вміють нас напружити.

Ховали його кілька друзів і сусіди. Більшість знайомих – а знайомих Марат мав у місті цілі натовпи – так і не повірили, що їх справді запрошують на його похорон. Потім, звісно, вибачалися, приїжджали на цвинтар, шукали надгробок. Квітень був дощовий, за автобусом із домовиною бігли вуличні пси, ніби почесна сторожа, час від часу кидаючись на чорні колеса похоронного фольксвагена, не бажаючи відпускати Марата до царства мертвих. Цвинтарем ходили урочисті натовпи, вибиралися на пагорби, де над ними висли низькі хмари, спускалися в долину, залиту зливою, святкували як могли, мішаючи алкоголь із дошовою водою. Ми чи не єдині приїхали на цвинтар із небіжчиком і виглядали доволі неприродно – так, наче прийшли в музичний магазин зі своїм піаніно. Великдень усе змішав, роблячи нашу скорботу дещо недоречною. На Великдень ніхто не помирає. Нормальні люди в цей час, навпаки, встають із могил.

Смерть Марата виявилася подібною до його життя – нелогічною й сповненою таємниць. Була ніч із суботи на неділю. До церкви Марат не пішов, оскільки вважав себе мусульманином, до того ж невірним, натомість посеред ночі вибрався в кіоск за сигаретами. У домашніх капцях і з купюрою, затиснутою в кулаку. Там його й підстрелили. Ніхто нічого не бачив, усі були по церквах. Нічна продавчиня з кіоску сказала, що нічого не чула, хоча їй здалося, ніби хтось співав і лунав рев моторів, проте вона не впевнена, але в разі чого могла б упізнати голоси; втім, точно сказати, були вони чоловічі чи жіночі, не може, а все ж устигла записати номери на жигулях, однак виявилось, що жигулі ці стоять на узбіччі під студентською поліклінікою вже другий рік і в них двірники складають порожні пляшки та знайдений на смітниках картон. Ну ось, говорили ми один одному, дев'яності повертаються, хто наступний?

Незрозуміло було також, за що його розстріляли. Бізнес Марат не вів, із владою не перетинався, ворогів у нього не було, щоправда, деяких друзів він не впізнавав в обличчя, але хіба це привід влаштовувати стрілянину? На вулицях не стріляли вже років десять, хіба що в інкасаторів, та це за великим рахунком до уваги не береться: багато серед ваших знайомих інкасаторів? Ми лише гадали, що сталося насправді.

Минуло сорок днів, час рухався вперед, ріки встигли вийти з берегів і повернутися назад. Починалися теплі дні. Я не хотів іти, навіть вирішив передзвонити, вибачитися, відмовитися. Потім подумав: яка різниця? Все одно буду цілий вечір про це думати, краще вже в компанії друзів, близьких та родичів. Втрачати голову розумніше в перевірених місцях. Вийшов із дому, оминув свою школу, зупинився коло кіосків, довго вибирав сигарети, так і не вибрав, подумав, може, все-таки повернутися, і рушив далі. Збіг крутим спуском уздовж корпусів інституту, пригальмував уже на Маратовій вулиці. Стояла тиша. Під будинком, у пообідній тіні, прогрівалися сонні псячі тіла. Відчувши мою появу, головний підняв

голову, ковзнув по мені темним уважним поглядом, опустив голову на асфальт, втомлено заплющив очі. Нічого не сталося. Нічого не змінилось.

Марат жив лише за кілька кварталів від мене, ближче до ріки. Три хвилини пішки. Тут узагалі все було під боком: пологовий будинок, дитячий садок, музична школа, військкомат, магазини, аптеки, лікарні, цвинтарі. Можна було прожити життя, не виходячи до найближчої станції метро. Ми так і чинили. Жили в старих кварталах, що зависли над рікою, виростили в перебудованих і переділених помешканнях, вибігали зранку з вогких під'їздів, поверталися ввечері під ненадійні діряві дахи, які годі було до кінця залатати. Згори нам бачилося ціле місто, на подвір'ях ми відчували, що під нами лежать камені, на яких усе й будувалося. Влітку вони нагрівалися – і нам ставало тепло, взимку вони промерзли – й у нас починалася застуда.

Подвір'я їхнє виходило на тубдиспансер, поруч тяглася дорога, збігаючи до старих складських приміщень. З одного боку, внизу, за дахами – набережна й міст, чорні заводські корпуси, новобудови, непролазний харківський приватний сектор. З іншого, вгорі – центральні вулиці, церкви й торгівля. Я пройшов брамою, відчуваючи все, з чим жив стільки років: пил, глина й піски, крізь які навіть трава не могла пробитися. Подвір'я вимощене було битою цеглою та камінням – Марат в останні роки погрожував залити все асфальтом, проте щось йому заважало, тож усе лишалось, як раніше: два древні, ще дореволюційної забудови двоповерхові будинки, напівпорожні й давно не ремонтвані, посеред двору – клумби й палісадники, за ними яблуні й чорна цегляна стіна будівлі, що виходила вже на сусіднє подвір'я. Родина винесла столи, повитягала з квартири стільці, сусіди приходили зі своїми табуретами, про всяк випадок, аби не лишитись без місця. Над столами світилися яблуні, білий цвіт падав у салати, додаючи їм смаку та гіркоти.

Я привітався. У відповідь мені закивали, одна із сусідок дістала з-під себе зайвий табурет, я втиснувся поміж двох теплих травневих жіночих тіл. Хтось почав одразу ж щедро накладати щось до тарілки, хтось наливав, я роззирався, розглядаючи й упізнаючи. Наші всі були тут: навпроти мене сидів Беня, сивий і коротко стрижений, підбадьорливо кивнув мені й повернувся до загальної розмови. Говорили, наскільки я міг зрозуміти, про погоду. Нейтральна тема, чому б ні. Принаймні голосити ніхто не буде. Костик сидів з іншого краю, здалеку махнув мені рукою, не відриваючись від іжі. Яблуневі пелюстки падали на його білу сорочку, розчиняючись у ній, як сніг у зимовій ріці. Збоку до нього притулилася сухенька сусідка, котра жила якраз над Маратом і котру тепер Костик просто витискав зі стільця своїми крутими боками. Сем стояв віддалік, під деревами. Разом із Рустамом – Маратовим братом. Той нервово ходив битою цеглою в гумових капцях і новому тренувальному костюмі й говорив із кимось по телефону, іноді щось у Сема перепитуючи. Сем теж був у тренувальному костюмі, під яблунями вони схожі були на двох марафонців, що збилися з маршруту й тепер видзвонювали організаторів змагань, аби розпитати, куди бігти далі. Сусідки підтримували розмову, і виглядало все так, ніби незабаром мали ввімкнути музику й почати дискотеку. Час від часу всі кликали Рустама до столу, але той суворо махав рукою, мовляв, від'їбїться, православні, і далі щось говорив пристрасно й незадоволено, а Сем кивав головою, в усьому його, схоже, підтримуючи.

Я розглядав наших. За сорок днів, що минули, з ними мало що сталося. Втім, із ними мало що сталося за останні десять років. Хіба що зморшки щоразу гостріше прорізали Бенину фізію, роблячи його чимдалі подібнішим до Міка Джаггера. Чорний светр, дорогі черевики – Беня з останніх сил намагався виглядати пристойно, хоча я знав краще за інших, що фірму його

відтиснули й живе він за рахунок банківських вкладень, які зумів зберегти. Зрозуміло було, що надовго їх не вистачить, від чого Беня, здається, ще більше сивів. Печальні часи для чесного бізнесу, що тут скажеш. Костик натомість усе гладшав, хоча на характері його це мало позначалося: характер у нього був паскудніше нікуди, про які зміни могла йти мова? Костик був залізничником, себто сидів в управлінні південної й за щось відповідав. За що саме – підозрюю, він і сам не знав. Набирав вагу, втрачав почуття гумору. Тримався лише нас – друзів дитинства. Найбільше змінився, мабуть, Сем. Я маю на увазі його новий тренувальний костюм. Ну і все. В усьому іншому – та ж таки бойова стійка старого досвідченого бомбили, ключі від тачки, які він ніколи не випускав із рук, недовірливе ставлення до пасажирів, принципова ненависть до патрулів. Щодо мене, то я відчував, що десь там, усередині мого тіла, поміж серцем і селезінкою, зароджується й підіймається теплим згустком утома, захоплюючи все більше місця й примушуючи печально прислухатися: що ж там робиться в моїй душі, під моїм одягом, під моєю шкірою. І жодні робочі будні, жоден кар'єрний поступ нічого не важили проти цього згустку, який просто роз'їдав ізсередини всі внутрішні органи, мов запущена кимось під шкіру піранья. Свого часу я вирішив не відходити далеко від насиджених місць і влаштувався на завод, зовсім поруч, за два квартали звідси. За п'ятнадцять років навіть дослужився до власного кабінету. Втім, завод років десять як не працював, і робити кар'єру на ньому було те саме, що робити кар'єру на кораблі, який іде на дно: можна, звісно, але можливості від початку дещо обмежені. Ми здавали під офіси колишні лабораторії, здавали під склади колишні цехи, я нормально отримував, ходив у костюмі, який на мені не сидів. Як і в моїх друзів, у мене з'явилися проблеми зі сном і пробилася перша сивина. На проблеми я не скаржився, почав коротко стригтись. Вахтеркам на прохідній це навіть подобалося – вони почали мене поважати. Або жаліти. Для всіх нас, Маратових друзів, починався той вік, коли життя уповільнюється, даючи тобі значно більше часу на страх і невпевненість. Марат дотягнув до тридцяти п'яти, ми натомість мали всі шанси прожити довго й померти власною смертю. Скажімо, від маразму.

Дядя Алік і Рая Давидівна – батьки Марата – сиділи по різні боки столу, ніби не знали одне одного. Дядя Алік мовчав, а Рая Давидівна говорила переважно про салати, і всім думалося, що краще б вона теж мовчала. Я сидів і додавав щось від себе, згадував лише хороше, робив скорботне лице, звертаючись до мами небіжчика, відчував, як від ріки підіймається вогкість, вловима навіть тут, на старих подвір'ях, засаджених деревами й забудованих брамами, вежами та комуналками. Дядь Саша, рідний брат Маратового тата, разом із Семом протягнули від гаражів дроти з двома потужними лампами, розвісили їх на яблуневому гіллі, і жовта електрика, змішавшись із білим цвітом, накрила нас тінями. У сутінках усі зазбиралися, почали прощатися, домовлялися про наступні зустрічі, обіцяли підтримувати й не забувати, пропонували свою допомогу, просили звертатися в разі чого, зітхали, цілувалися з усіма й виходили крізь браму, повертаючись до життя.

Першими пішли сусідки. Дві повні, поміж яких я вмовився, і третя, сухенька, притиснута Костею. Пішли, несучи в руках табурети, наче отримані на Новий рік подарунки. За ними пішов сліпий Зураб, який займався ремонтом взуття і якого сюди ніхто не запрошував. Хоча саме йому напевне поспішати не було куди: жив просто на робочому місці, у заваленій підощвами та халявами металевій будці на Революції, де зовсім не було світла, хоч він його не надто й потребував – усе одно нічого не бачив, а зі взуттям виробляв страшні речі. Отже, зазбирався й пішов. Пішла Марина, невідомо чия далека родичка з глибоким голосом і якоюсь прив'ялою зачіскою. Вона торгувала овочами в кіоску нагорі, ближче до податкової, з родичами була в добрих стосунках і за Маратом чи не єдина плакала широко й

не стримуючись. З нею пішов Марік, її син, у білому комбінезоні, перемашеному жовтою фарбою, пішов, оскільки мусив на ніч повертатися до майстерні на Дарвіна, де реставрував меблі й до ранку мав перефарбувати «під Польщу» фанерну етажерку, принесену вчора двома вірменами. Пішов Жора – аптекар-практикант, гроза цілодобових магазинів, який, закінчивши нічну зміну, щоразу рушав у рейд пивними кіосками Пушкінської, виводячи продавців із мутного ранкового сну й вимагаючи від них уваги та розуміння. Пішов, побажавши всім доброї ночі, яка на нього, поза всяким сумнівом, очікувала. За ним пішла Тамара, наша класна керівниця – виснажена, проте непереможена, взявши із собою загорнутий у бульварну пресу шматок пирога. Вона би й не йшла, проте всі вже втомилися підтримувати з нею розмову, тож просто слухали її марення, погоджуючись і не перебиваючи. Втративши інтерес до такої розмови, вона всім сухо подякувала й зникла в брамі, як примара. За нею посунули Паша Чингачгук зі своєю Маргаритою. Марат називав їх кумами, хоча дітей у них, наскільки знаю, не було. У Марата їх не було тим більше. Паша накульгував, мав травму після занять мотоспортом. У сенсі розбився колись на краденому скутері. Іноді мені здавалося, що Маргарита теж накульгує, можливо, тому, що завжди тримала Пашу попід руку й намагалася підлаштуватися під його розбавтану ходу. Так вони й пішли, як два веселі матроси, списані із суховантажа за нестійкість. Після них важко підвелися й рушили в темряву два друзяки, які росли разом із нами, хоча й були за нас молодшими, – Кошкін та Саша Цой. Кошкін плакав і наливав сам собі, оскільки днями відлітав до Філадельфії провідати татових родичів, котрі застрягли там ще в 90-ті, не відгукуючись і не відповідаючи на листи, тож тато, який регулярно ходив до синагоги, вирішив, що так не годиться, що слід відправити їхніми слідами єдиного сина й з'ясувати, що вони там, у Філадельфії, думають. Кошкін навіть купив собі ковбойського капелюха з гуцульським орнаментом, аби не сильно відрізнятись від місцевих, як він їх уявляв. Для нього це була взагалі чи не перша в житті випава з батьківського дому, якщо не рахувати піонерських таборів, але їх справді можна було не рахувати, оскільки тато Кошкін сам працював у цих таборах, тож під час чергової зміни Кошкін-молодший почувався, як рецидивіст, що повертався на зону, де на нього чекав здавна знайомий дружній колектив наглядачів. А Саша поривався йти вже давно, оскільки мав якесь засідання поетичного гуртка в якійсь літературній кав'ярні, але признаватися не хотів, лише сидів і нервував. Був він сином корейського студента, якого занесло сюди на початку 80-х, проте з батьком не надто ладнав, жив окремо, писав духовні вірші. Мав складний характер, часто заводився з незнайомими поетами на студії, регулярно вигрібав, але не здавався. За друзяками Кошкіним та Цоем пішла Алка-Акула, яку ми довго не відпускали, яка й сама не хотіла йти, однак мусила, оскільки робота, графік, пацієнти. Вона чи не найбільше нами всіма тішилася, згадувала те, що могла згадати, фантазувала там, де вже ніхто нічого не пам'ятав, ділилася життєвими планами, запевнила, що зав'язала з колишнім безтурботним життям, що працює нині у сфері медицини, що Марина допомогла їй улаштуватися в тубдиспансер сестрою, тож у неї тепер нове цікаве життя, єдине що – пацієнти часто мруть, а так усе гаразд. Електричне світло робило ніжними й тремкими зморшки під її очима, фарбоване в жовте волосся займалося іскрами, і коли вона схилялася над столом, аби прошепотіти комусь із нас теплі слова вдячності, її волосся потрапляло до склянок із вином, стаючи рожевим і вологим. Вона довго не знаходила собі місця, не давала нікому слова й поводитись, як на власному дні народження, вимагаючи добрих слів, радості й напоїв. Але зрештою пішла й вона. Чим ближче підходила до брами, чим глибше вступала в п'ятьму, тим похмурішим ставало повітря над її головою, ніби там, де закінчувалося світло, куди не добивали жовті лампи, їй доводилося дихати попелом і глиною і розмовляти з померлими, які в цій глині ховалися. Я дивився їй услід і згадав раптом, що вона насправді була першою жінкою Марата, якимось так сталося. І Бениною, між іншим, теж. Ну, і Костиковою, ясна річ. Та й

Семовою, якщо вже бути відвертим. А якщо вже бути зовсім відвертим – моєю також.

Чи не останніми пішли ще дві подружки Рустама. Пішли, тримаючись за руки – старша, Кіра, ображалася на молодшу, Олю, за те, що та знову забагато пила, а Оля ніжно поплескувала Кіру по спині, від чого шкірою Кіри бігли мурашки, лопатки аж подзенькували від холоду, а на очах виступали сльози. У нас у всіх виступали сльози, і сміх ламався на зубах, і ми раптом помітили, що всі розійшлися, лишилися тільки ми й родина, як у старі-добрі часи, коли ми збиралися в Марата на чий-небудь день народження чи інше сімейне свято, і я подумав, що всі разом ми сходилися переважно саме на свята, можливо, саме тому й тепер було дивне та незрозуміле відчуття свята, відчуття салюту, що ось-ось почнеться за сусідніми дахами, які ставали бузковими й золотими від вечірнього травневого сонця, яке вгорі ще світилося, хоча тут, над нами, повітря зовсім згасло й захололо. Ми теж почали збиратися, проте нас зупинив дядь Саша. Він спеціально припхався на сороковини звідкись із передмість, ночувати збирався в родичів, спати йому не хотілося, відпускати нас – тим більше. Так не годиться, – сказав серйозно, – так ніхто не робить. Ми не можемо, – сказав він, – просто розійтися. Треба сидіти і згадувати покійного, а то не буде йому спокою. Ці слова якось відразу повернули нас до тями, і ми навперебій заговорили, мовляв, дядь Саш, ну що за питання, ясна річ, ми нікуди не підемо, куди нам іти, хто на нас чекає? Маратові батьки лише тяжко зітхнули, проте не заперечували. Сказали тільки, що самі вже підуть, оскільки в дяді Аліка зранку нили нирки, а Рая Давидівна мала подивитися новини, так, мовби на щось очікувала, тож вони залишили нас самих, попросивши Аліну, Маратову дружину, принести нам щось із кухні. Аліна мовчки взялася до справи. Лише тепер, коли всі розійшлися, коли стало тихо й порожньо, ми згадали про неї, помітили її присутність. Лише тепер ми побачили її, хоча вона весь час була поруч – щось приносила з дому, щось відносила назад, вислуховувала плачі сусідок, записувала рецепти печеного карпа, викликала таксі для Саші з Маргаритою, цілувалася з усіма на прощання. Разом із тим була ніби сама по собі, ніби стояла осторонь, по той бік розмови, з того боку темряви. Я лише тепер помітив, що в неї інша зачіска, вона мала тепер коротке волосся, яке за звичкою намагалася прибрати з очей, одягнена була в коротку чорну сукню, чорні колготи й домашні капці. Вони всі тут ходили, як пляжники на море, у домашньому. Сукня робила її стрункою, капці робили її кроки нечутними. Обручку вона так і не зняла, інших прикрас ніколи й не носила. Волосся мала теж чорне, шкіру тьмяну, і здавалося, що ось-ось розчиниться серед ночі. Мені стало незручно за нас: ми до неї добре ставилися, попри всі історії з Маратом, ніхто з нас ніколи її не ображав, і вона, слід сказати, теж ставилася до нас із терпінням і витримкою, на які ми не завжди заслуговували. Свого часу Марат, знайомлячи нас із нею, попередив її, що ми його друзі і що ставитись до нас потрібно добре. Вона запам'ятала. Вона узагалі пам'ятала все, що говорив їй Марат. А ось ми, виходить, про неї забули. Я помітив, що решта наших теж нарешті звернули на Аліну увагу, можливо, навіть надмірну: Беня побіг із нею на кухню, несучи в руках якісь тарілки й гублячи їх дорогою, Костик кинувся прибрати зі столу порожній посуд, нещадно його згрібаючи на землю, навіть Сем потягнув Рустама під світло, доки той докрикував у слухавку щось погрозливе, щось про іпотеку. І коли всі зібралися, дядь Саша спробував узяти ситуацію під контроль.

Він сказав нам дивну річ. Сказав, що Марат сьогодні останній вечір із нами, тому ми зобов'язані говорити про нього різні хороші речі. Інакше він так просто не піде. Ми були й не проти. І навіть кинулися навперебій згадувати якісь історії, проте нічого розумного згадати не могли, лише перебивали один одного, перекрикуючи і сварячись. Тоді дядь Саша попросив нас усіх замовкнути. Запала тиша, і я раптом побачив, як із брами до подвір'я заповзає холодний липкий туман. Він піднімався знизу, від

чорного річища, яке ще не встигло по-літньому пересохнути. Мені враз стало моторошно, і моторош ця передалася іншим. Усі почали розуміти, про що нас тут попереджає дядь Саша, горбачись за столом і присвічуючи собі мобільним, аби налити: він попереджає, що Марат десь поруч, стоїть у нас за спинами й не піде звідси, доки не почує необхідні йому слова. Не надто приємне відчуття – прислухатись, чи не дихає тобі з-за спини померлий приятель, який щось не договорив за життя і про якого ти знаєш стільки історій, що йому простіше тебе придушити, аніж сподіватися, що ти будеш тримати їх при собі. І тут хтось обережно й коротко торкнувся мого плеча. Я здригнувся й різко озирнувся назад – за спиною стояла Аліна, вибачливо усміхаючись і простягаючи мені серветки. Я теж заусміхався, схопив ці чортові серветки, вони тут-таки посипалися в мене з рук, я вилаявся й нахилився, аби зібрати їх, підіймаючись, стукнувся головою об стіл, виводячи всіх із трансy. І всі знову наперебій заговорили, а найголосніше заговорив Беня, то й слухати почали його. Аліна так і завмерла позад мене, стояла й слухала. Беню це помітно напружувало, зрозуміло було, як старанно й дбайливо він добирає слова, аби не образити вдову. Говорив, зазираючи нам в очі, ніби просячи про підтримку та розуміння, мовби пояснюючи: ну, ви ж усе розумієте, підтримайте мене, потвердіть мої слова, нагадайте, як там усе було насправді. Ми нагадували й потверджували. Аліна постояла якийсь час, нахилилася до столу, збрала порожні келихи зі слідами помади й хотіла було рушити в дім, проте щось її затримало, щось змусило далі слухати цю розповідь, яка весь час обривалася й починалася з іншого місця. Туман підступав усе ближче, тихо й невблаганно наближаючись до її теплого тьмяного тіла.

– Скажу так, – якось здалеку почав Беня. Він стояв під лампою й тримав у руках стопар, ніби виголошуючи тост. Причому виголошував його, звертаючись перш за все до дядь Саші, котрий у сутінках став зовсім темний, гостроносий і непроглядний. – Що мені найбільше подобалося в Мараті, – вів далі Беня, – це його чоловічі якості.

Він роззирнувся по нас, чекаючи на підтримку, проте ми не зовсім розуміли, що саме він має на увазі, тож Беня знову звернувся до дядь Саші.

– Я хочу сказати, – пояснив він, – що Марат завжди був таким, яким має бути справжній чоловік – дорослим і відповідальним.

Усі погодились, а Беня продовжив:

– Ми ж разом ходили до школи, правда? Ми одного віку. Коли Марат записувався на бокс, я ходив записуватися з ним.

– Я теж, – додав Костик.

– І я, – додали в один голос ми із Семом.

– Так, – продовжив Беня, – але нас не взяли. Я знаю, – знову звернувся він до дядь Саші, – у вас там, на Кавказі, кожен другий боксер. Або самбіст.

– Або альпініст, – додав дещо не в тему Костик.

– Але Марат був справжнім бійцем, – не дав перебити себе Беня. – Він навіть режим не порушував. Навіть коли почав зустрічатися з Аліною, – звернувся Беня вже до Аліни, – не пропускав тренування.

– Так-так! – підхопили ми в один голос. Аліна напружилася, порожні келихи озвалися в її руках. Усі затихли.

- І тут, - сказав Беня, перевівши подих, - я можу розповісти вам таку історію. Можливо, ви її не знаєте.

І почав розповідати. З його слів виходило так, що перші рукавички Маратові подарував тато. Ще коли Марат не стояв як слід на ногах. Себто спочатку Марат навчився шанувати батьків, потім боксувати, а лише потім - ходити. Боксував він натхненно й наполегливо, всюди і весь час. Удари його, за словами Бені, несли супротивнику поразку й забуття, а його спорттовариству - славу й звитягу. Тренери відразу це помітили, його й узяли з ходу, не спитавши, скільки йому років, де він навчається й хто він за віросповіданням. А даремно, наголосив Беня. Оскільки справа віри була для Марата справою честі. Він завжди мав при собі священні моші, привезені йому Бенею із Синаю, а що ніхто з нас ніколи в очі їх не бачив, то лише з тієї причини, що моші виносити в ринг суворо заборонено олімпійським комітетом. Крім того, Марат чинив усі намази, шанував вечір п'ятниці, не їв м'яса й віддавав на церкву десятину. На яку саме церкву, Беня з'ясовувати не став, обмежившись сухими цифрами. Тренери, поза сумнівом, розуміли, кого саме виховують у себе на базі, з ким їм пощастило перетнутися в їхньому нікчемному житті. То й ухопилися за Марата, мов за останній шанс. Що цілком зрозуміло: кому ж не хочеться виховати олімпійського чемпіона? Всім хочеться. Його й виховували на чемпіона - так і не інакше! Він це відчував, тож коли його вчергове намагалися перетягнути на історичну батьківщину, на Кавказ, уточнив Беня, він завжди говорив, що тут його виховали, тут він і реалізується як професіонал. Амбіції завжди сповнюють нас сили й витривалості. Клопітка щоденна праця, виснажливі тренування, цілеспрямований шлях до мети - усе це не могло не дати результату. З простого чеченського хлопчика Марат перетворювався на спортивну надію Харківщини. Не було такого суперника, дещо патетично заявив Беня, звісно, у його ваговій категорії, виправився він, який вистояв би проти нашого Марата бодай п'ять раундів! Я хочу згадати, почав згадувати Беня, як він готувався до бою. Утримання й піст, молитви та медитації, покора й упевненість! - Беня остаточно збився з теми. - Шкіра його з віком ставала міцною, а кістки - твердими й холодними. І коли він бився за звання чемпіона області, батьки міста замирили на трибунах, слідкуючи за його граційними рухами та переможним криком!

- Так усе й було, - погодився дядь Саша, і синя сльоза скотилася йому в коньяк.

- Жодного бою! - далі виголошував Беня. - Жодного бою без перемоги! Жодних зборів без звитяги й успіху! Кров ворогів запікалася на його волоссі, їхнє голосіння супроводжувало його поступ! До його взуття намагалися доторкнутися найкрасивіші жінки! - тут Беня згадав про Аліну й затнувся. - Ну, мається на увазі, від федерації, - пояснив він, - профспілкова робота, трудові резерви.

Але всім якось ураз стало незатишно, тож Беня не вигадав нічого кращого, як говорити далі:

- А ось історія, яку я вам хочу розповісти, сталася саме на зборах. У Ялті. Я чому так детально розповідаю, - пояснив Беня, - сам там був. Ніхто не міг змагатися з Маратом у спритності й витривалості. Ніхто не міг вистояти проти нього, не втративши здоров'я. Ніхто не сумнівався в його великому майбутньому. Крім Чорного. Як його звали, я тепер і не згадаю. Хоча, - замислено замовк Беня, - чому ж не згадаю, Чорним його всі й звали. Був він не місцевий, батьки його приїхали звідкись зі Сходу або із Заходу - не пам'ятаю. Чорного як бійця ніхто сьогодні й не згадає. Його й тоді мало хто помічав, усі говорили лише про Марата. І ось Чорний на зборах зірвався. Жили вони на базі, до міста їх не випускали, режим, розпорядок, ранкова гімнастика. І ось тренерський штаб викликали на якусь

нараду. Причому весь. Тут-то Чорного й понесло. Спочатку він пив сам. Потім споїв масажистів. Потім узявся за юніорів. Єдиний, хто з ним не пив, – Марат! Два дні ламав його Чорний, два дні спокушав. Що лише не пропонував. І масажистів підсилав до нього, і юніорів підмовляв. Але так і лишився ні з чим! І тому я пропоную випити, – спробував якось завершити всю цю історію Беня, – за нашого приятеля, за Марата, за його чоловічі якості, – я помітив, що Аліна не дослухала й рушила до будинку, і туман холодив її литки, доки вона проходила подвір'ям, – за його витримку, – не міг зупинитися Беня, – за його відданість спорту й справжній чоловічій дружбі!

Ніхто не був проти випити, ніхто не мав нічого проти справжньої чоловічої дружби. Дядь Саша, худий, з голеною головою, з акуратною смужечкою вусів, у своєму чорному піджаку схожий був на сажотруса, який упав із даху просто до святкового столу й тішився, адже все могло скластися куди гірше. Що темнішим ставало небо, то тривожніше горіли лампи над нами. Темрява стояла довкола них, ніби вода довкола нерухомих сомів, не наважуючись сколихнути їхній спокій.

Ми всі знали цю історію. Доки поруч була Аліна, ніхто не перебивав і не заперечував, а тут, щойно вона відійшла, я згадав, як усе було насправді. Та й інші згадали, помітним було загальне сум'яття. Навіть Рустам відвів очі, дістав мобільник і почав гнівно набивати комусь повідомлення. Чорного звали Валера. Їх із Маратом виганяли із секції разом. Тричі. Але щоразу брали назад. Не те, щоби Марат справді був такий непереможний – він навіть на області ніколи не брав перше місце, просто в Чорного тато був в органах і завжди за малих домовлявся. У Крим вони звалили теж разом. Просто зі зборів, які відбувалися тут, на місці. Марат уже зустрічався з Аліною, вони навіть говорили всім про весілля, але тут його перемкнуло, був березень, на площах і в скверах лежав чорний сніг, небо спалахувало й горіло, Марата підривало з місця, тож він і вигадав цю історію зі зборами в Ялті. Із собою вони взяли двох подружок-гімнасток. Ті, здається, ще й паспортів не мали, Марат із Чорним, яким було по сімнадцять, видавалися їм дорослими та відповідальними – одне слово, справжні чоловіки з чоловічими якостями. Поселилися вони у знайомих Чорного, у тісній квартирі в панельнику, з вікон навіть моря не було видно. Та й не мали вони особливого інтересу до моря, яке штормило й заливало набережну кригою та мерзлими водоростями. Десь на п'ятий день відпочинку, коли гроші, шампанське та хліб закінчувалися, Чорний зі своєю гімнасткою почали тягти Марата додому. Але з тим щось трапилося, якась переміна, він нам розповідав потім. Говорив, що сам не розуміє, як так сталося і коли це почалося, але його напарниця, ще зовсім юна, тиха й тонка, в якій не було нічого, крім спортивних перспектив, утратила від нього голову, і він теж утратив свою, причому задовго до цього, тож ніхто з них особливо ні про що не думав. Вони зачинилися в одній із кімнат і днями не вилазили з ліжка, цілуючись і виснажуючи одне одного. Марат розповідав, що вона зовсім нічого не вміла і він пояснював їй усе від початку, показував, що і як потрібно робити, аби все тривало й надалі. Помешкання зовсім не обігрівалося, вони ховалися під товстими ковдрами, тож він її майже й не бачив роздягнуною, вивчаючи її радше на дотик. Потім довго згадував, які в неї ніжні долоні, які тонкі вени, яка пересушена шкіра. Вона легко в нього всього навчалася, забувши, як їй було незручно й боляче першого дня, плакала вночі, сміялася зранку й хапала його за ший, коли він намагався вибратися з-під ковдр і сходити на кухню за черговою пляшкою шампанського. Він повертався, ліз разом із шампанським під ковдри, й усе починалося спочатку. Від алкоголю вона ставала невтомною та неуважною, кусала його тіло, потім довго зализувала рани, ніжно шепотіла йому щось, доки він думав, як би вибратися й

відлети, потім засинала й говорила вві сні з мамою, після чого він будив її й повертав до тями, і так усі ці дні.

Першим запанікував Чорний. Він розумів, що дівчатка не мають паспортів. Добре, Бог із ними – з паспортами, але він розумів, що дівчатка теж повідомили вдома, нібито ідуть на збори. Виходило так, що потрібно було якось вибиратися додому, тому що збори зборами, але якщо історія впливе, не допоможе навіть тато-право-охоронець. Подружка Чорного теж панікувала, плакала й просила взяти їй квиток до Харкова. Чорний спробував поговорити з Маратом. Вони сиділи на кухні, добивали рештки сигарет, і з Маратових ран виступала кров, перемішана із солодкою слиною. Марат говорив, що нікуди не поїде, що не хоче нічого чути, що боїться повертатися додому, що вона всім усе розповість, що йому нічого сказати Аліні, яка ні про що не здогадується, а здогадається – просто помре від горя, тому найкраще – залишатися тут, наскільки вистачить сил і сигарет. Чорний терпляче переконував його, що це не вихід, що рано чи пізно їх почнуть шукати й рано чи пізно знайдуть, і тоді від горя помруть вони – Чорний із Маратом, а може, навіть і не від горя, а від побиття камінням та громадської обструкції. – Ні-ні, – не погоджувався Марат, – ти не розумієш: коли щось не складається, коли тебе заганяють у глухий кут, краще просто не рухатися, краще стояти й чекати, доки все минеться. І він повертався в ліжку, і зігрівав її холодні лопатки, грів її долоні й живіт, намагаючись ні про що не думати, не думати взагалі. Чорний умовляв його кілька днів. Ходив на поштамт, телефонував Аліні, передавав вітання від Марата, говорив, що той у залі, займається. Аліна все розуміла, проте виду не подавала, лише переказувала не надто порушувати спортивний режим. Якогось ранку подружка Чорного зібрала речі, непомітно вислизнула з квартири, дісталася траси, піймала машину, доїхала до Сімферополя й наступного ранку була вдома. Поява міліції стала питанням часу. Чорний вибив двері, дістав із ліжка Маратову подружку, мовчки допоміг їй одягнутися, плутаючись у колготках і шкарпетках, і потягнув її на вокзал. Марат лишився. За пару днів прийшли господарі квартири, так чи інакше довелося повертатися додому. Аліна його кинула. Потім повернулася. Подружка-гімнастка труїлася якимись таблетками. Але якось невдало. Ну, мається на увазі, вижила.

Доки ми все це згадували, над подвір'ям завис тонкий, мідного відтінку місяць. Туман ховав його, проте він усе одно проступав крізь вогке повітря, тихо рухаючись над бляшаними дахами й чорними горлами коминів. З будинку вийшла Аліна, цілковито потонувши в сутіні – темрява щільно огортала її чорну сукню, лише лікті й зап'ястки час від часу вихоплювалися з повітря, ніби з чорного молока. Усі враз споважніли, Беня знову кинувся їй допомагати, взяв із рук хліб і вино, дядь Саша почав припрошувати її до столу, Аліна врешті погодилася. Ставало все прохолодніше, так, мовби десь поруч пройшов дощ, лишивши по собі рівне промерзле дихання. Аліна здебільшого мовчала, лише іноді перепитувала когось із гостей, що кому подати, потому відкидалася на тверду спинку стільця й задумливо розглядала сине вино в зелених пляшках.

Тоді заговорив Костик. Важкий і неповороткий, наче весь розмоклий від туману та вина, він розв'язав краватку, кинувши її на якусь запечену рибу, і говорив уже не надто чітко, проте переконливо й голосно. Коли людина так говорить, їй немає чим заперечити, навіть якщо говорить вона дурниці. Костик це розумів, тому намагався говорити ще голосніше. Іноді здавалося, що він когось звинувачує, іноді – що захищає, іноді він просто зривався на крик, і тоді Сем клав йому на плече свою суху руку, а дядь Саша застережливо кивав Семові, мовляв, не чіпай, хай говорить, все одно на ранок не згадає нічого з того, що наговорив.

– Так-так, – хвилювався Костик, – я теж хочу сказати. Що ви не даєте мені сказати?! Не дивіться так на мене, – заводився він, перекидаючи склянки з вином. Біле полотно набрякало темною вагою алкоголю, але Костик не зважав і просив його не перебивати. – Я хочу сказати про добре серце. Коли в людини добре серце, багато речей вона сприймає зовсім інакше, ніж ми з вами. Очі такої людини осяяні внутрішнім світлом, і люди тягнуться до неї. І чоловіки, і жінки, – уточнив Костик.

– Ну, почалося, – незадоволено відреагував Беня, – казав: не наливайте йому. Зараз він наговорить.

Всі розуміли, про що йдеться. Всі знали, чого чекати. Спочатку він голоситиме про внутрішнє світло, потім затягне про порятунок душі, можливо, плакатиме, скоріш за все полізе в бійку. З Костиком це почалося після реабілітації. Наркотики нікого не роблять спокійнішими. Радше навпаки. Костик підсів уже в зрілому віці, маючи що втрачати. А коли втратив, зумів зупинитися. Довго тягався реабілітаційними центрами, школами просвітлення та курсами духовного розвитку. Після цього повернувся до життя, але почав набирати вагу. Очевидно, проблеми з цукром, так я собі думав. І з нирками. І з головою. З іншого боку, до чого тут наркотики – у дитинстві він поводився за столом так само жажливо.

Нам не дуже подобалося те, що він говорив, проте всіх підкуповувала його емоційність. Ну так, внутрішньо погоджувалися ми, все правильно: відкрите серце, тягнуться чоловіки. І жінки. Аліна, схоже, зовсім змерзла, знайшла на стільцях забуту кимось хустку, загорнулася у неї, час від часу ледь здригаючись, ніби реагуючи на чийсь шепіт, який чула лише вона.

– Добре серце допомагає нам у тяжкі хвилини й тішить у години радості, – далі говорив Костик, глибоко вдихаючи нічне повітря, від чого біла сорочка його надималася, як вітрило в чорному морі. – Добре серце, друзі, – почав він плакати, – добре серце!

А далі говорив про щось зовсім далеке, що, втім, вилилося в доволі-таки приємну й усім зрозумілу історію. Говорив про серця, наповнені добром і надією, серця милосердні та не обділені щедрістю, через які у світ приходить совість і які ніколи не піддаються спокусам і марнославству. Після довгого й дещо плутаного вступу нагадав усім, який теплий і погідний був вересень кілька років тому, коли стався той дивовижний випадок.

– Ось ви говорите, – хлипав Костик, – про чоловічі якості. А чи не найбільшою чеснотою справжнього чоловіка є все-таки співпереживання та готовність надати першу медичну допомогу. Візьмімо Марата. На той час він – знаний атлет, авторитетний серед молоді боксер, чуйний син, вірний чоловік, людина залізної волі й суворих переконань, аскетичний, нестримний і витривалий, – перебував у тому віці, коли нічого не видається неможливим, коли трапляються дива й небеса відкриваються над нами, аби святі могли краще розгледіти колір наших щасливих очей. Він і на Кавказ через це не поїхав, хоча його кликали туди в збірну. Ну, самі подумайте, як можна кинути всі свої обов'язки? Почуття обов'язку – ось що тримало його тут!

Одного разу, повертаючись зі спарингів, він натрапив посеред осіннього парку на невідомого, що лежав просто на землі головою на схід. Поруч товклася випадкова перехожа, яка потім і переповіла цю історію ширшому загалу. Що робить більшість із нас, зіткнувшись з чужою смертю? Зазвичай ми намагаємося не реагувати, аби не привернути її уваги. Ми просто робимо вигляд, що смерті не існує, не помічаючи померлих і не думаючи про живих. Натомість Марат зупинився, якийсь внутрішній голос, як потім розповідала

з його слів перехожа, примусив його схилитися над мертвим тілом. Щось підказало йому, що втрачено ще далеко не все, що можна спробувати відігнати темну тінь, яка вже підступала з-за багряних дерев. Невідомий був інтелігентного вигляду, у дещо старомодному пальті, поруч лежав портфель. Марат швидко зорієнтувався в ситуації, змусив перехожу викликати міліцію та швидку, і доки та набирала холодними пальцями потрібні номери, зробив невідомому масаж серця, повернувши сердегу фактично з того світу. Після чого дочекався медиків та міліцію й навіть проїхав до відділку, аби все пояснити. Разом із випадковою перехожою.

Тут Аліна зовсім розплакалася й зірвалася йти до будинку, проте дядь Саша встиг перехопити її й міцно обійняв за плечі. Вона припала до нього, задихаючись плачем, а ми сиділи й мовчали, відчуваючи, як незворотно минає та мить, коли потрібно було щось сказати, підхопити розмову, не дати запанувати тиші, яка ставала дедалі нестерпнішою, загрожуючи розірвати повітря, мов паперовий пакет. Усе майже так і було – і спаринги, й осінній парк. Чорні дерева, бузкові небеса з червоними відблисками на заході. Марат усе збирався піти з клубу, сварився з керівництвом, тижнями десь пропадав, з Аліною в них все було так погано, що він сам дивувався, як вони досі не розійшлися. Того дня ми з обіду засіли в парку, у розбитому барі, фактично в якомусь наметі з пивом, де, крім нас, нікого й не було, сиділи, нікуди не поспішаючи, – я, Марат, ще хтось із його одноклубників, – чекали ночі й слухали Маратові байки про те, що навесні він усе кине й звалить на Кавказ, куди його давно кличуть тренером. Десь під вечір до бару прибилася пара – він виглядав значно старшим, схожий був на викладача університету, ні на кого не звертав уваги, дивився лише перед собою. Був в осінньому пальті, носив окуляри, майже не пив. Вона була юною, хоча на студентку не скидалася – поводитися впевнено, сама замовляла, пропонувала щось йому. Марат замовк і почав до неї придивлятися, щось його в ній зачепило, щось у ньому озвалось. Мала жорстке світле волосся й довгі пальці з гострими нігтями, і ще яскраві білі зуби, а що весь час сміялася й говорила, то Марат лише й розглядав її посмішку, навіть не особливо ховаючись. А десь за годину, коли викладач кинув-таки на нас двозначний погляд, Марат узагалі влаштував сварку й намірився битися. Бармени всіх розтягли й порадили розходитися, викладач намагався поводитися спокійно, проте дещо зашвидко подав своїй подружці плащ, дещо забагато лишив чайових, дещо демонстративно простягнув їй руку, щоби вивести на вулицю. І саме тоді Марат вирвався з наших обіймів і перехопив її, піймавши за лікоть, потягнув до себе – різко й не стримуючись, аж вона скрикнула. І не зрозуміло було, чого в її крику містилося більше – обурення чи здивування. Мені здалося, що здивування. Причому приемного. Хоча вона й спробувала вирватися й гнівно щось кричала, зблискуючи зубами й крутячи головою, а проте подалася вперед, налетіла на Марата й далі заскочено розглядала впритул його гостре неголене обличчя зі шрами й порізами, сірі запалені очі, чорне волосся й тверду шкіру. І чим довше дивилася, тим уважнішим ставав її погляд. А коли викладач кинувся виривати її назад, Марат себе вже й зовсім не стримував і завалив із правої, як його вчили ще в дитячоянацькій школі, себто старанно й від душі. Викладач покотився підлогою, а на Марата ззаду наскочили бармени, і вже всі трое полетіли на землю. Ми з Маратовим приятелем взялися викидати всіх на вулицю, у синьо-червону паркову пітьму, що тривожно поглинала вогні барної вивіски. І там, посеред золотого листа, Марат товк викладача, бармени пробували відтягнути його від жертви, а ми, своєю чергою, намагалися відтягнути їх.

Міліція забрала всіх, крім барменів. Викладач нив і просив зробити йому масаж серця. Його подружка прикладала Маратові хустинку до розбитої брови. У відділку викладач із подружкою сиділи в одному кутку, ми – в іншому. Ніхто нічого не говорив, лише вона дивилася на Марата прискіпливим і нервовим поглядом, ніби вивчаючи. Чи принаймні запам'ятовуючи. Потім їх відпустили, а ми залишилися. Марат просив мене

скористатися правом одного дзвінка, зателефонувати Аліні й пояснити, що його викликали на зустріч із президентом федерації.

– Яким президентом? – говорив я йому. – Друга ночі. Давай я подзвоню, скажу, що ми в міліції, хай щось робить!

– У міліції? – сумнівався Марат. – Занадто правдоподібно, вона не повірить.

І навіщо розповідати те, що всім і так відомо, думав я. Навіщо задобрювати померлих історіями, у яких так багато крові та болю. Але всім, схоже, подобалося згадувати Марата саме таким – у червоних боксерських трусах, з архангельськими крилами за плечима, з Господнім благословенням у доброму серці. Я зважився йти, повернувся до дядь Саші, аби все пояснити, вибачитися й розчинитися в тумані, проте Аліна пережилилася до мене і втомлено торкнулася руки.

– Вань, – сказала, – допоможеш?

– Так-так, – відповів я, – що за питання.

Треба було просто не приходити, – подумав.

Аліна почала вибирати з трави порожні пляшки, передавала мені, сама взяла зі столу тарілки та виделки, пішла в дім. Я пішов за нею, відчуваючи погляди й голоси за спиною, ішов, ступаючи битою цеглою й дивлячись, як вона легко рухається, як заглиблюється в ніч, як несподівано віконне світло падає на її шкіру й темне волосся. Відчинила двері, пройшла досередини. Я ступив слідом. Тут вона озирнулася, тихо попросила лишити пляшки в коридорі, після чого передала мені виделки. Я не втримав, виделки посипалися на підлогу, гостро й холодно, ніби шматки криги. У будинку, деś глибоко, скригнули дверима. Аліна приклала пальця до вуст, попросила поводитися тихіше, сказала, що всі вже сплять. Говорила шепелки, від чого голос її звучав по-особливому довірливо. Прочинила двері до вітальні, обережно рушила вперед. Світло було вимкнене, я її не так бачив, як відчував, ловив її дихання, ледь загострий запах її волосся, що пахло волоськими горіхами, ледь зарізка поскрипування старої підлоги під її ногами. Що станеться, думав, коли тут, у темряві, я, не помітивши, випадково натраплю на неї, коли торкнуся її в п'їтьмі, коли пораню її гострими ножами й виделками, які тримаю в руках? Вона пройшла вітальнею, завернула в довгий коридор, ішла навпомацки, торкаючись пальцями предметів. Я добре знав їхнє помешкання ще з дитинства. Дивно сплановане й кілька разів переділене, захарашене старими меблями й високими шафами, воно нагадувало мені про Марата, про трохи кращі обставини, про веселі часи. Мені завжди подобалось, як тут пахло: зручним теплим одягом, деревом і чаєм. Жодної книги на полицях, жодних картин на стінах. Тісні кімнати, вузькі коридори, нерухомі тіні, невидимі мешканці. Ми рухалися в темряві, обережно обходячи стільці й торби, важкі вазони з квітами й розкидані підлогою черевики. Я раптом усвідомив, що не пам'ятаю цього коридору, раніше його тут не було, я це напевне знав, оскільки сотні разів бував тут у різному віці, у різному стані, але ось саме цього коридору, який витягувався й щодалі звужувався, коридору, переповненого пилом і темрявою, не пам'ятав. Можливо, подумав я, вони тут укотре щось перебудовували, ну так, звісно, Марат планував пробити стіну, аби сполучити батьківську спальню з маленькою кімнатою, в якій ніхто не жив, але не пам'ятаю, аби він перед смертю щось говорив про ремонтні роботи. Зрештою, ми з ним останнім часом майже не спілкувалися. Не вистачало часу, не вистачало бажання, не вистачало терпіння витримувати весь той дим, в якому він жив. Може, й справді він устиг вибудувати в

батьківському помешканні цей коридор і вийшов ним зі свого життя, прорубав собі приватний канал зв'язку з ніччю, знайшов те місце, де обшивка світу була тонкою й ненадійною, і скористався зручною нагодою виправити нарешті все на свою користь. Я зупинився й прислухався. У суцільній темряві, що обступала й тиснула, не чути було нічого, навіть дихання Аліни урвалося, мовби вона затримала повітря й розчинилася в чорному чаї нічного приміщення, граючи зі мною в хованки. Мені згадалося, як Марат любив розповідати про свого старого, про те, як старий навчав його плавати. Брав за шию й опускав під воду, примушуючи виборсуватись, задихаючись і відпльовуючись. Марат говорив про це з гордістю: ось, мовляв, бачите – не задихнувся, не здох, випірнув, вижив і далі буду жити, і жодна смерть мене тепер не візьме. Але говорив про це так злісно, що мені самому кожного разу перехоплювало подих і не вистачало кисню, і я пожадливо хапав його ротом, аби пересвідчитись, що не задихнувся. І потрібно було потрапити до цієї пастки, аби розбудити найстрашніші розповіді з дитинства. Я відчув страх. Як звідси вибратися, подумав, куди веде цей чортів коридор? Кинувся шукати стіну, наткнувся рукою на щось тверде, на якісь металеві виступи й штирі, взявся бити рукою по чорній порожнечі, другою рукою намагаючись утримати виделки й ножі. Намацав рвані шпалери, з-під яких виступала прохолодна цегла, намацав вішак для одягу, намацав штори й капелюхи, хустки й целофан. Враз пальці зупинилися на чомусь пружкому й теплому. Я спробував зрозуміти, що це. Пір'я, це було пір'я, ніжне й невагоме на дотик. Щось, схоже на щойно забитого птаха, щось, наповнене кров'ю й пам'яттю. Я торкався обережно й уважно, пробуючи відгадати, що ж це все-таки є. Раптом темрява під моїми пальцями здригнулася, легко озвалася, ніби хтось зітхнув. Я відчув, як щось ворухнулося. Жах пройняв мене. Жах і відчай. Я кинувся просто в темряву, викинувши перед собою розчепірену долоню. Завалив вішак, зачепив стілець, перевернув якісь каструлі. Рука вдарилася об тверду поверхню, темрява розчахнулася, в очі вдарило різке світло. Я вивалився на стару кухню, на якій був тисячі разів, де знав кожен куток і кожен закамарок, де все було знайомим і не викликало жодних страхів чи недовіри. Посеред кухні стояла Аліна, помішуючи щось ложкою у великому баняку. Вона здивовано дивилася на мене. Очевидно, вигляд у мене був неспокійний.

– Ти де був? – запитала.

– Заблукав, – відповів я.

– Усе гаразд? – засумнівалася.

– Так, – збрехав я.

Скоріш за все, вона не повірила. Але промовчала.

– Ось, – сказала, помовчавши, – віднеси на стіл.

Я взяв з її рук глибоку тарілку з овочами, рушив назад.

Вони саме заспокоювали Костика й згадували, на чому спинилися, де було перервано розмову, з якого моменту все пішло не так. Костик гірко плакав, поклавши голову на руки, а руки, своєю чергою, поклавши на запечену рибу. Можна було подумати, що він її оплакує, цю рибу. Дядь Саша пересів до нього й заспокійливо поплескував по загривку. – Тихо, хлопче, – говорив він, – не годиться так побиватися за мертвими. Костик ображено шморгав носом, витираючи сльози й шмарклі рукавами сорочки. Дядь Саша нависав над ним своїм гострим профілем, мов крук, Беня нервово курих, струшуючи попіл в мариновані гриби, а Рустам із Семом сиділи віддалік, далі про щось сперечаючись. Я підсів до них, поставив овочі на стіл.

Тоді Сем розповів найцікавішу історію. Була вона настільки дивовижною та заплутаною, що навіть Рустам, молодший брат, на очах якого все це відбувалося, сплескував час від часу руками, широко розплющував очі й заперечливо мотав головою, не погоджуючись і виправляючи оповідача. Було що виправляти! Ніхто з нас не знає, говорив Сем, припалюючи так, що рубці на поламаному кілька разів носі рожево спалахували в гасовому сяйві, як близько знаходиться його смерть. Ніхто з нас уявити не може, як далеко на її територію ми заходимо. Говорив він, можливо, не так розважливо, як я переказую, нервово затагувався, дещо затинаяся, проте оповідь його була саме про це. Смерть, говорив він, ніколи не ступає нам назустріч, вона має час і можливість вичікувати, вона стоїть посеред свіжої смарагдової трави, невидима та немінуча, й спостерігає, як легковажно та необачно ми забігаємо в її тінь. Іноді нам вдається з цієї тіні вискочити. Хоча в більшості випадків від нас тут мало що залежить. Ми беззахисні перед нею, нас паралізують страх і приреченість. І мало хто цю приреченість здатен у собі перемогти. З Маратом усе склалося особливо дивно. Він не боявся смерті й любив жінок. Одного разу його запрошували за кордон, тренером, ну, усім це відомо. То знаєте, що він сказав? Він сказав: я помру тут, поруч зі своєю мамою. Всім відома була та гречність і шляхетність, з якою він ставився до жінок. Можливо, це передалося йому від мами. Можливо, причина тут у спортивному вихованні. Хай там як, а до жінок він ставився ледь не побожно. Одного разу, минулої весни, та фактично рік тому, Марата втягнули в бійку. Сталося це так: він уже повертався додому після бою й спускався по Революції, коли раптом побачив, як якийсь мудило чіпляється до дівчини. Причому доволі брутально. Посеред вулиці. Ясна річ, Марат поліз битися. Здавалося б, що професійному боксеру було завалити якогось лівака. Проте мудило виявився не так тренований, як витривалим. Мав просто залізну голову, об яку можна було гнути велосипедні рами. Бились вони години дві. То сходилися, то переводили подих. Потім знову кидалися один на одного. Навіть дівчина не витримала, вибачилась і пішла собі. Та її ніхто й не тримав. Ну, але гору взяла майстерність – Марат таки завалив цього кабана. Той лежав на теплому вечірньому асфальті й стікав кров'ю. Марату б розвернутися й піти додому, але щось його зупинило, щось примусило залишитися. Він нахилився, потягнув мужика на себе, закинув собі на плечі й поніс на світла, що горіли коло метро, думаючи там кинути під дверима якої-небудь аптеки. Мужик виявився важким і незручним, ноги йому волочилися по землі, джинси сповзали, він тяжко хрипів, кров його затікала Маратові за комір. Проте Марат ішов, оскільки знав: не можна лишати по собі трупи, боротьба має бути чесною. А вже коли дотягнув-таки цього мудила до аптеки, обережно поклав його під дверима й зібрався натиснути кнопку виклику чергового, але вирішив наостанок витерти тому кров з обличчя. І коли нахилився, мужик несподівано розплющив очі й засадив Маратові в бочину довгими блискучими ножицями, які тримав у задній кишені джинсів. Після чого просто втік. Марат спробував його наздогнати, але з ножицями бігти було незручно, тож він просто повернув додому й півночі добирався сюди з ножицями в тілі, тримаючись рукою за стіни й дерева. А дівчина виявилася перукаркою.

І вони заговорили всі водночас, перебиваючи й висміюючи один одного. – Він уже не бився, – кричав Рустам, – він уже з малими працював! – Куди там, – мотав головою Сем, – я сам ходив на його бої, ясно, це вже був не той Марат, ну але що. – Та де? – наполягав Рустам, – які бої? Він на дивані валявся днями, з двору не виходив! – Правильно, – погоджувався Сем, – а коли виходив, то бився. – Та з ким там він бився? – зривався на ноги Рустам, проте Сем тягнув його вниз за рукав спортивної куртки, – в нього серце хворе було! – Так-так, – підтримував його Костик, – хворе добре серце.

Я попрощався, потиснув руки Рустамові із Семом, поплескав по плечу Костика, записав телефон дядь Саші, махнув Бені рукою. Мене ніхто не

зупиняв. Усі втомилися й засинали за столом, проте не розходилися, ніби боялися залишитися сам на сам з усіма цими історіями. Туман підіймався вгору, у травневі небеса, оголюючи предмети, роблячи темноту ще більш порожньою. На другому поверсі Маратового будинку жовто роз'їдали ніч три вікна. Усі три сусідки – дві повні, одна сухенька – пильно вдивлялися мені в спину, щось віщуючи й передбачаючи.

Я знав цю перукарку. Марат познайомився з нею минулого березня. Випадково серед вечора проходив повз, зреагував на блискуче світло вітрини з красивими, мовби відрубаними жіночими головами, вирішив зайти. Був кінець холодного робочого дня, крім неї, у перукарні нікого не було. Вона теж збиралася йти – що сидіти в порожній перукарні, коли за чорним вікном починається солодке життя? І вже скинула свій блискучий фартух із багатьма кишеньками, куди напхано було ножиці, гребені та механічні машинки для підстригання. І тут зайшов Марат. Вона відразу звернула увагу на темні кола під його очима, що нагадували про всі безсонні ночі та випалені тютюном легені, звернула увагу на його щетину, що дивним чином робила його молодшим і злішим, аніж він був у житті. Помітила його перебинтовану праву руку, розуміючи, що цей пасажир у разі чого буде стояти до останнього. Ковзнула поглядом по чорній куртці з капюшоном, по спортивній торбці з найківським лейблом, по чорних, пропалених у кількох місцях сигаретами джинсах, по легких кросівках. Подумала, що так у кіно виглядають наймані вбивці. Потім їх і знаходять за відбитками їхніх кросівок. Одягла фартух, кивнула Маратові на крісло. Той мовчки сів. Підійшла, довго розглядала його в дзеркало, провела рукою по його колючому чорному волоссю. З Марата посипалися іскри. Вона взялася за ножиці.

Марат розповідав, що на ній було забагато рожевого й кривавого. Рожеве волосся, кривава помада, рожева майка, криваві нігті, рожеві пухнасті капці, кривавого кольору білизна. Коли вона торкнулася його, він відчув, які в неї нетерплячі руки, як вона навчено торкається чоловіків, як відчуває їхній жар, стримує їхній трепет. Або не стримує, додавав Марат. Він крутнувся на кріслі й притягнув її до себе, але цей її рожевий фартух із різними перукарськими штуками – він заважав, Марат спробував його стягнути, проте він міцно охоплював її тіло, захищаючи від чужих доторків. Тоді вона сама розв'язала кінці й кинула його на підлогу, і дзвінкий метал ножиць та гребінців полетів під крісло, а вона стояла перед ним, і він дивився на її оголений живіт, який жодним чином не могла приховати коротка майка, і різко посадив її собі на коліна, знімаючи з неї все, боячись не встигнути, не наважуючись зупинитись. Вона навіть дверей не зачинила, розповідав Марат, хтось навіть зазирає із вулиці, доки він рвав усі її червоні бретельки й рожеві панчохи, доки притискав її до себе, відчуваючи, як її шкіра то нагрівається від його дотиків, то охолоджується від березневого протягу. А коли вона скрикнула й завмерла, він ще якийсь час повертав її обличчя до світла, намагаючись зрозуміти, що сталося, чому вона не рухається, але потім і сам завмер, лише стискав її далі, розглядав зблизька її волосся, її вії, дивувався, яке все це яскраве й кольорове, уявляв собі, як вона ретельно все це вимальовує щоранку, скільки часу проводить коло дзеркала, як старанно натягує на себе всі ці кольорові речі, як легко потім їх скидає. Ще здивувався, як швидко й просто вона заспокоїлась. Дивилась на нього уважно й відсторонено, аж йому враз стало ніяково, він мовчки підвівся, тримаючи її в руках, впевнено, хоча й не надто обережно кинув її на шкіряну канапу й пішов додому. Так нічого їй і не сказавши.

Наступного вечора знову прийшов. Вона знову була сама. Марат мовчки зачинив за собою двері, стояв і чекав. Вона все зрозуміла й вимкнула світло. Вулиця за вікном була наповнена вогнями й тінями, вони

змішувалися й розтікалися, пливли в очах і розмивали обриси будинків. Вона хапливо говорила йому щось дивне й несподіване, говорила, що чекала на нього, знала, що він прийде, розповідала про себе, згадувала історії про своїх чоловіків, тихо пояснювала, що їй подобається, а що ні, що вона любить і чого боїться, і так до глибокої ночі, не втомлюючись і ні про що не запитуючи, роблячи все, що він хотів, не заперечуючи й не зупиняючи його, доки він сам не зупинився й не заснув.

Марату вона чомусь подобалася, він говорив, що відчуває, як прискорюється її серце, коли вона цілується, і як потому воно заспокоюється й уповільнюється. Вона, розповідав, іноді поводить себе так, ніби мене зовсім немає. При цьому лежить поруч зі мною. Або на мені. Вона просто дивиться крізь мене, бачить щось своє, можливо, чує моє дихання, можливо, відчуває мій запах, не більше. Йому це, схоже, теж подобалося. Він навіть не приховував удому, що йде до перукарні. Коли став ходити частіше, говорив, що ходить туди голитися, що справжній чоловік завжди має бути поголений. Щоправда, ідучи голитися до перукарні, іноді голився вдома. У нього все руйнувалося й розвалювалося в руках, всі стосунки й взаємини: з Аліною, з батьками, з братом. Навіть із перукаркою своєю він усе частіше сварився. Зізнався одного разу, що вже боїться в неї стригтися. – Вона мені голову колись відріже, – припускав він. Десь так воно й сталося. Вся ця історія з ножицями – він її вигадав, сидючи в мене на кухні й затискаючи рану рукою. Скаржився, що вона зовсім збожеволіла, що хоче його вбити, що вимагає неможливого й трахається, ніби востаннє. Що він спробував їй щось пояснити, спробував поговорити з нею, ти розумієш? – кричав, – я хотів просто з нею поговорити! Але все завершилося скандалом, вона не хотіла нічого чути, плакала й звинувачувала його в бозна-чому, він завівся, накричав на неї, розгромив її робоче крісло, розстрошив дзеркало, бив одеколони й розламував напіл фени. Ось вона й всадила йому ножиці по саме рухів'я. – Але нікому нічого не кажи, – просив він, – ніхто ні про що не повинен знати. Я й не говорив. Він сам усім розповів.

Я питав його, чому він не поїде звідси. Його ж постійно запрошували якісь татові родичі, додому, на Кавказ. – Ну, як я поїду, – відповідав він, – як я їх кину? – говорив він про всіх своїх жінок, про всіх рідних, про друзів та суперників. – Не можу, ніяк. Але я знав, що він говорить неправду. Знав, що вся справа в Аліні. Що вона навідріз відмовилася з ним їхати. Сказала, що помре тут – з його батьками, в його домі, невітшною вдовою. Але нікуди звідси не поїде. Марат міг робити все, що йому спадало на думку. Він жив, із ким хотів, спав, із ким хотів, бився, коли хотів, він утрачав приятелів і наживав ворогів, відмовлявся від важливих знайомств і нехтував дружніми обов'язками, під кінець пересварився з усіма, навіть зі мною. Я не спілкувався з ним цілу зиму. Костика він був винен багато грошей. Віддавати, наскільки я розумів, не збирався. Та Костик і не взяв би. Здавалося, він готувався до чогось важливого, до якогось рішення, до особливих подій. І відмовитися міг від будь-чого. Крім Аліни. Це я знав напевне. Скільки б у нього не було жінок, як би глибоко не прокушувала йому шкіру ця його рожева перукарка, я знав, що без Аліни він не поїде. І я знав чому. Ніхто не знав, крім мене. Чомусь мені Марат свого часу про все розповів. Як вони познайомилися десь на вулиці, як він зупинив її, як не хотів відпускати, вже напевне знаючи, що спробує жити з нею разом. Як вона довго його уникала, як увесь час щось приховувала. Як він уперше потрапив до неї додому і чим усе це закінчилося. Як вона погодилася зрештою жити з ним. Але перед тим розповіла про свою маму, щоби все було чесно. Розповіла, що мама її час від часу мусить лягати до лікарні, ось така біда, нічого страшного, хоча й приємного теж нічого – просто вона іноді нікого не впізнає. – Це ж не страшно, правда? – питала Аліна. – Я теж не завжди всіх упізнаю. Одне слово, оскільки це її мама, вона має завжди бути десь поруч, десь недалеко. Марат легко з нею погодився. І знав краще за інших, що вона нікуди з ним не поїде. А отже, і він нікуди не поїде. Тому що одна річ –

спати в чужому будинку з чужою жінкою, і зовсім інша – кинути того, кого кидати не можна. Ніяк не можна. За жодних обставин. Принаймні так я все це зрозумів.

Що з нею буде далі, думав я, як вона дасть собі раду? Що взагалі робити далі? Минув подвір'я інституту, піднявся вгору, зупинився коло нашої школи. Мій будинок стояв навпроти, зовсім поруч, старий, чотириповерховий, неремонтований. Під'їзд не зачинявся. Іноді зранку я прокидався від підліткових голосів на сходовому майданчику: школярі прибігали на перекур. Я жив на горішньому поверсі, наді мною був лише дах. Там жили сотні голубів, інколи я чув кризь сон їхнє туркотання. Одного разу, вже в старших класах, Марат потягнув мене на них полювати. Не знаю, навіщо йому було це потрібно. Не пам'ятаю, чому я на це погодився. – Там сотні голубів, – збуджено говорив він, – вночі вони сонні, їх можна просто набирати в мішок. Ми зустрілися ввечері коло мого будинку. Він мав із собою тренувальну торбу. Ми піднялися нагору. Марат заліз перший. Я за ним. На горіші було задушливо й тихо. Тишу порушувало хіба що невидиме й моторошне шарудіння пташиних крил. Я дістав ліхтарик, проте Марат вчасно мене зупинив: ти що, сказав, налякаєш. Він пішов уперед. Голуби сиділи на бантинах, сонні й безборонні. Марат легко хапав їх і кидав до торби. Вони давалися йому до рук із якоюсь неприємною приреченістю, не встигнувши нічого зрозуміти, не встигнувши як слід розгледіти свою смерть в обличчя. Незабаром торба була повна. Вона вся шаруділа зсередини, ніби там хтось із кимось сварився. Марат підійшов до вікна, виліз назовні. Покликав мене. Я виліз слідом. Ми обережно примостилися коло вікна, розглядаючи будинки внизу. Прямо під нами світилися темним сріблом квартали, в яких ми вирости, важкі нагромадження домів, розгалуження крони. Світилися порожні подвір'я, у яких стояла темрява, ніби вода в затонулих танкерах. Світилися вікна й балкони, антени й драбини. Світилися арки й під'їзди, стовпи та афішні тумби. Світилися цегла й жерсть, трава й каміння, глина й нічна земля. Світилася павутина, тонкими прожилками наповнюючи повітря. Далі будинки обривалися вниз, до ріки, і вже там, ближче до річища, світилися дахи складів та автомайстерень, світилася холодна ртуть течії, примарна труба старого млина на тому березі, вогні приватного сектора, білі дими котелень і фабрик. Далі срібло заливало собою землю та небеса. І можна було лише здогадуватися, хто там живе й що там відбувається. Марат зачаровано дивився перед собою.

– Ось що, – сказав він, – добре було б усе тут купити.

– Для чого? – не зрозумів я.

– Як для чого? – здивувався він. – Для престижу. Уявляєш, мати такий будинок, – показав він на сусідні вікна. – Я коли виросту, обов'язково все куплю. Все і всіх. Тут усе буде моїм. Тут і так усе мое, – додав, подумавши.

– Точно, – погодився я.

– Ти що, – образився Марат, – не віриш, що я зможу? Побачиш. Я зможу все. Усе, що завгодно. Як ти можеш мені не вірити? Ти ж мій друг, мій учень.

– Як це?

– Я тебе вчив боксу!

– Та ладно, – не погодився я. – Ти просто двічі мене побив.

- Неважливо, - відповів Марат. - Ти, можна сказати, мій улюблений учень.

- Послухай, - сказав я, - давай їх випустимо, - показав на торбу. - А то противно якось.

Марат замовк. Видно, вагався. Потім мовчки розкрив торбу, витрусив птахів просто на шифер. Вони покотилися, змахуючи крильми й злітаючи в повітря. Марат відкинув торбу вбік. Сидів і мовчав. Я теж не надто розумів, про що тепер говорити. Враз він озирнувся. За нами, у тріснутому вікні, різко відбивався тонкий місячний серп. Це від нього було стільки світла. Він сліпив очі й позбавляв спокою. Марат обережно простягнув руку й відламав шматок скла. Ніби розламав місяць навпіл. Залишилася половина. Стало темніше.

Ромео

Два роки тому я відчував, як серце щоранку будить мене зі сну, говорячи: давай, прокидайся, ми втрачаємо час. Скільки можна спати, підштовхувало воно, підстрибуючи на місці, давай, ми пропустимо все цікаве. Я прокидався й вибігав на вулицю, і жодне з див не могло б мене тоді оминати. Два роки тому я рвав повітря легеньми й був певен, що за найближчим рогом на мене чекає щось неймовірне - вогні, салюти й святкові оркестри. І хоча там насправді на мене не очікувало нічого, крім весняних протягів, це аж ніяк не бентежило. Двадцять років - той вік, коли диявол приходить до тебе, аби поскаржитися на життя. Усе зав'язано на тобі, від тебе вимагається лише поменше спати. І користуватися презервативами. Все інше обов'язково з тобою станеться. І станеться саме так, як ти цього хочеш. Хочеш ти цього чи не хочеш.

Я приїхав сюди наприкінці травня. Від вокзалу пішов пішки. Речей мав мало: шкіряний рюкзак із парочку футболок та старим ноутом, термос із коньяком, який не встиг допити в дорозі. Джинси, кеди, ядуcho-зелена сорочка - я приїхав надовго. Щоденні пробіжки робили мій крок легким і невагомим, зачіска робила мене схожим на вокаліста боні ем у кращі їхні часи, сонце щедро відбивалося від темних окулярів на півобличчя. Я був зіркою, і на мене не можна було не звернути увагу. Принаймні так я собі все це бачив. Місто мені сподобалося: тихі привокзальні двори, зарослі травовою й засаджені абрикосами, гаражі, флігелі та аварійні будинки, з яких виходили повільні, мов хамелеони, пенсіонери - мене все влаштовувало. Запах цукру й шоколаду у кварталах довкола кондитерської фабрики, суворі цехи порожніх підприємств довкола ринку, брами, крамниці та лікувальні заклади - усе було за мене. Я вийшов до набережної. Виявляється, тут були мости. Це добре, подумав я, місто, яке лежить на ріці, більш захищене й спокійне, життя в такому місті тримається своїх меж і має свій порядок. Потім я дізнався, що ріка тут не одна. Місто лежало між ними, на пагорбах, ніби на острові, світячись усіма своїми білими й червоними будівлями, що були оточені зусібіч гарячою травневою зеленню. Що ж, сказав я, ступаючи на міст, можете мене зустрічати.

Будинок мав чотири поверхи. Виглядав занедбано, себто затишно. Загалом тиха вулиця, лише з протилежного боку, зі шкільного подвір'я, лунав відчайдушний школярський лемент. Я потягнув двері. Жодного коду – заходь і вбивай їх у їхніх теплих ліжках. Гарний настрій, піднесений стан, початок сонячного безкінечного дня. Третій поверх був мій. Чорні металеві двері, синій гумовий килимок, червоний симпатичний гудзик дзвінка. Іноді життя забуває про нашу присутність і починає нам подобатися.

Я тиснув і тиснув, витискаючи з червоної кнопки рештки противного писку. Ніхто, ясна річ, не відчиняв. Бив у двері ногою, наспівував веселі куплети. Думав навіть зайти до сусідів, тиснув на таку само червону кнопку, але там теж ніхто не відчиняв. Що робити? – подумав. Інших адрес я не мав, у цьому місті на мене просто не чекали. Кинув рюкзак під стіну, сів на килимок, відкрив термос. Коли-небудь вони повернуться, подумав я, і так чи інакше пошкодують.

За якийсь час зауважив, що за дверима хтось ходить доволі безтурботно і теж щось собі наспівує. Сусіди знизу, подумав я. Проте ні – ходили саме за дверима, до яких я привалився спиною. Я зірвався на ноги й потягнувся до дзвінка. Кроки стихли, потім ледь чутно наблизились. Хтось розглядав мене у вічко. Я ступив назад, аби можна було розгледіти окуляри. Головне – справити враження, подумав. Двері відчинилися.

У неї була радісна зачіска. Не просто фарбоване в біле волосся, а фарбоване різними відтінками білого. Приемне й радісне. Погляд мала допитливий, хоча й сонний. Загалом виглядала заспано. Одягнена була в червону піжаму, поверх якої абияк був накинутий білосніжний халат із готельною емблемою. Час від часу він сповзав, тоді вона нагадувала боксера, що готувався виходити в ринг, скидаючи командний халат на плечі масажистів. Мала зелені очі, бліду від куріння шкіру, ніжну ший, стояла босоніж, переступаючи з ноги на ногу.

– Ти хто? – спитала, зазираючи мені за плечі.

– Рома, – відповів я, і собі озираючись. – Вам мама моя дзвонила.

– Мама? – не зрозуміла вона. – Для чого дзвонила?

– Я у вас жити буду, – пояснив я.

– З мамою?

– Сам. Мама вдома.

– Вдома? – перепитала вона, поправивши халат, що все сповзав. – І що вона там робить, удома?

– У неї процес, – відповів я.

– Що?

– Процес. Вона юрист.

– Все, – раптом згадала вона, – згадала. Ти Рома, так?

– Рома.

– Мама – юрист.

- Точно.

- А що в тебе на голові?

Звали її Даша. З мамою моєю вони познайомилися на семінарі місяць тому. Удень сиділи поруч, нотували за доповідачами, заливалися кавою на брейках. Увечері, під час корпоративного боулінгу, набралися, мама знала, як це робиться, під кінець вечора вона висіла в новій подружки на плечі й розповіла, що я ось-ось маю залишити батьківський дім, оскільки перевівся до них на навчання. Рік не довчився, - плакала мама, - ясно, що йому зі мною сидіти, який інтерес? Ось він і перевівся. А де він там жити буде? На вокзалі? Мама витирала сльози й замовляла ще, а від цього ще більше плакала. Аж урешті Даша сказала: ну, що за біда, хай поживе в мене, в мене є вільна квартира, бабуся дуже доречно померла. Я все одно збиралася її здавати, краще здавати знайомим - хоч меблі не винесуть. А захочуть винести, все одно не зможуть - їх там просто немає. Мама вхопилася за такий варіант: якщо вже відпускати малого, ну, мене себто, в доросле життя, то краще знати, де потім шукати тіло. Я на все погоджувався. Навіть якби не було цієї Даші, я б усе одно знайшов, де жити. Головне - вибратися з кімнати, яка смерділа дитячим одягом і шкільними підручниками. Я давно збирався куди-небудь з'їхати, у двадцять років жити з мамою - задоволення сумнівне. Вона забагато пила як для юриста, я забагато часу проводив у ванній кімнаті. Найкраще для всіх у такій ситуації - роз'їхатись і писати один одному листи.

Схоже, враження я на неї не справив. Звісно, мені це не подобалося. Я думав, потрібно їй щось розповісти про маму, про те, що мене цікавить у житті, чим я займаюсь, на що розраховую, але вона мене випередила.

- Пішли, - сказала, - я тобі все покажу.

Вона підійшла до сусідніх дверей, відчинила їх, зайшла досередини. Мене не запрошувала, я постояв на порозі, потім зайшов. Дві кімнати. Схоже, не так давно ремонтували. Схоже також, що ремонтом займалася вона сама: шпалери відклеювались, у душовій стояли теплі калюжі, стеля була не те, щоби побілена, радше помальована. Даша пройшла до кімнати, відчинила вікно, перекилилася назовні. Мала красиві литки. Добре, що я поселився саме в неї, подумав я. Тут вона повернулася.

- Ти без спальника? - запитала. - Добре, дам тобі матрац. Значить, тут кухня, - вона потягла мене до сусідньої кімнати. Там стояла плита. Ну, і все, більш нічого. - В принципі не так важливо, - сказала на це вона. - Поруч піцерія, якщо що. Душ, - промовила, обережно переступаючи через калюжі. - Рушник дам, - додала. - Що ще? Ага, Інтернет, світло, газ. Ти мене розбудив, - сказала, - я щось ніяк не зосереджусь.

Ми перенесли з її квартири великий матрац, залитий акварельними фарбами й перемашений пластиліном та губною помадою. Даша мала тонке тіло й приємний голос. Я подумав, добре було би спати з нею на цьому матраці. Зрештою, чому б і ні, подумав. Головне, подумав, справити враження. Живе вона, схоже, одна. Спить до обіду. Ходить під'їздом у піжамах. Мені підходить, подумав я, дивлячись, як вона легко схиляється над матрацом, намагаючись його відчистити. Просто потрібно брати все у свої руки, подумав я і пішов у душ.

По обіді вона знову забігла. Сказала, що іде у справах, принесла постіль, залишила ключі від своєї квартири, пояснила, що коли зголоднію, можу йти

на кухню й вибирати з холодильника все, що знайду. А знайдеш ти там, додала, хіба що капусту. Свіжу, уточнила. Була в діловому костюмі пісочного кольору. Він її дещо повнив, проте черевики на високих підборах все ставили на свої місця – не зовсім молодий, проте цілком упевнений у собі юрист, із бойовою зачіскою, з-під білосніжної сорочки просвічувала білизна. Фарбована була похапцем, пахло від неї кавою, і говорила вона так багато й голосно, що я навіть не зрозумів, коли вона пішла.

Ну, добре-добре, злився я, не назавжди ж вона пішла, незабаром повернеться. Які в неї можуть бути справи? Ну, судове засідання, ну, очна ставка, розпізнавання трупів. Вихопить іще одного невдачу з кігтистих лап смерті, розпишеться, де треба, і додому, до мене. Головне – не втратити момент, не пропустити нагоду, піймати своє щастя, коли воно пробігатиме коридором. Вечір повільно міняв повітря, як готельну білизну, роблячи зелень темною, а шибки рожевими. Світло м'яко торкалося підлоги й порожніх стін, за деревами на вулиці чутно було голоси й дитячий сміх. Хотілося йти на ці голоси, ходити між деревами, торкатись у темряві жіночих рук, ловити зелені місяці, що обриваються з гілок, не витримуючи власної ваги.

Як усе влаштувати, думав я, як усе влаштувати? Можна, скажімо, прийти до неї на кухню. Нібито за харчами. Стримано поскаржитись на голод, суворо попередити, що приготую все сам, але попросити її допомогти. Бути впевненим і небагатослівним. Можна прийти без футболки, хай бачить, який я засмаглий. Можна прийти босоніж. Ні, відразу ж передумав я, босоніж не годиться, вона все зрозуміє, скаже: ти б ще голий прийшов. Добре, тоді пляжні капці. Щоби в разі чого не возитися зі шнурівками. Так, задоволено похвалив я себе, саме так. Попросити її дістати прянощі: корицю, кардамон, чорний перець. Прянощі в неї, очевидно, на якійсь полиці. І коли вона за ними полізе, спокійно, головне – спокійно! – підійти й торкнутися її ніг. Нібито підтримуючи її. А далі вона сама все зрозуміє. Відчує тепло моїх долонь. І тоді я зніму її зі стільця, посаджу на стіл і почну роздягати. Головне – щоби вона не встигла до того скинути свій костюм. Їй у ньому буде, напевно, незручно, вона сама захоче позбутись його, допоможе стягнути піджак, нервово потягне вгору спідницю, що так тісно облягає її гарячі стегна. І ось тоді можна буде скинути капці.

Або, не міг заспокоїтись я, можна прийти й попросити в неї яку-небудь дрібничку. Скажімо, мило. Ні, заперечив я сам собі, тоді вона точно все зрозуміє. Краще не мило. Краще зубну щітку. Прийти до неї в капцях, з оголеним торсом, можна в окулярах, і суворо та небагатослівно попросити запасну щітку. Мовляв, свою забув у потязі – швидко збирався, допомагав жінкам, виносив на перон дітей, евакуював пенсіонерів. Щітка в неї, напевно, буде у ванній. І коли вона пройде туди у своєму діловому костюмі, можна прослизнути за нею, стати в неї за спиною, близько-близько, так щоби вона відчула запах мого дезодоранту й завмерла стривожено, усе розуміючи й передчуваючи. І тоді можна торкнутися її одягу, чуючи, як під ним здригається її чутливе тіло, і мовчки стягнути з неї піджак, і допомогти їй скинути спідницю так, щоби вона залишилася тільки в білій, як у школярки, сорочці й барвистій білизні, схилити її над рукомийником – блискучим, як рафінад, аби вона могла розгледіти в дзеркалі, як від радості та нетерпіння розгладжуються всі її зморшки, як розширюються зіниці й не вистачає повітря. І навіть капці можна при цьому не скидати.

Але й це ще не все, заводився я, це ще далеко не все! Можна прийти до неї з ноутом, мовляв, не можу налаштувати нет, який пароль, мовляв? Вона в цей час може валятися на своєму ліжку в діловому костюмі, змучена довгим робочим днем, очними ставками. Лежатиме на животі (вона, очевидно, любить

спати на животі) і дивитиметься телевизор, бажано без звуку, щоби не відволікатись. Можна стати між нею та екраном і стримано-суворо запитати пароль. А вона може сказати: ти знаєш, я вже й сама його не пам'ятаю, давай сюди ноут, зараз налаштуємо. І поплескає долонею поруч із собою, мовляв, стрибай давай, зараз усе зробимо. І тоді потрібно спокійно (спокійно!) впасти поруч із нею. Головне – не забути скинути капці! А коли вона почне копатися в машині, можна взятися їй підказувати й ніби ненароком накрити її долоню своєю, і торкнутися її волосся, і подивитися – уважно й упевнено – в її широко розплющені очі. І ось коли вона все зрозуміє й відкладе набік мій недолугий ноут, мені й робити нічого не доведеться – вона сама стрибне на мене й почне скидати із себе піджак, і рвати блискавку на спідниці, і кусати мое загартоване тіло (якщо я буду без футболки) чи гризти від нетерпіння футболку (якщо я буду в ній). І все, що потрібно буде від мене, – лишатися мужнім і небагатослівним, суворим, але справедливим, витривалим, сильним і вдячним.

З цим я й заснув. Уві сні наді мною літали ластівки. Загрозливо робили наді мною кола. Але я не боявся.

Я й прокинувся цілком випадково, не так почувши, як відчувши її кроки. Спочатку внизу скрипнули двері, потім вона затупотіла витертими сходами, б'ючи долонею по перилах, завмираючи на поверхах, зазираючи вниз, перечікуючи й рушаючи далі. Вона підіймалася безкінечно довго, аж я встиг розігнати всіх ластівок, рвонув до ванної, намочив волосся, аби все було як слід, кинувся на сходи. Зіткнувся з нею лицем до лица. Її помітно хитало. Вона тримала по пляшці шампанського в кожній руці. Піджак волочила за собою сходами, недбало підчепивши його правим мізинцем. Черевики її перемашені були піском і травою. Усмішка в неї була п'яна, виглядала вона чарівно.

– О, – здивувалась, – ти без капців?

– Неважливо, – заговорив я стримано й суворо. – Почув, що ти йдеш.

– Чекав на мене? – засміялась вона.

– Ключі хотів віддати, – говорив я далі, так само стримано й суворо.

– Вип'єш? – запропонувала Даша.

– Шампанське? – я вклав у питання максимум суворості. – Хіба за компанію.

Вона кинула на підлогу піджак, сіла на нього, запросивши й мене. На спідницю її не можна було дивитися без болю, так це було відверто. Я сів поруч, відчуваючи босими ногами холод нічної долівки. Потрібно було все-таки не одягати футболку, подумав, хай би розгледіла, хай би вона все розгледіла. Даша сама взялася відкорковувати шампанське, довго з ним боролась, бовтала пляшку, зубами гризла фольгу. Врешті пляшка вибухнула, Даша запищала, втім, швидко заспокоїлась, за знайомство, сказала й приклалася до вина. Шампанське залило її всю з головою, потекло з уст, кудись за комір білосніжної сорочки, Даша різко передала пляшку мені, почала розстібати гудзики, витирати шкіру, я зовсім розгубився, дивлячись, як вона ніжно й старанно торкається свого тіла.

– Давай, – сказала, – пий.

– Як робота? – запитав я поважно.

– Робота нормально, – пояснила вона. – Нервова робота. У клієнтів завжди проблеми. Як працювати з людьми, в яких проблеми? Їх лікувати треба. А ти чим збираєшся займатись? – запитала.

– Обживусь поки що, – відповів я, вирішивши не відкривати всіх козирів. – Можна тебе поцілувати?

– Ще чого! Заведи собі друзів – з ними й цілуйся. Все, давай.

Підвелась, підхопила піджак, сунула мені невідкорковану пляшку й пішла спати.

Що я зробив не так? Де помилка? Футболка? Капці? Окуляри? Усе мало закінчитися зовсім інакше. Я нині мав лежати в її ліжку, вона мала б лежати поруч, ніжно й утомлено дивлячись у мої незворушні очі. Натомість я стою серед кухні з пляханом шампанського в руках і не знаю куди подіти руки. А вона в цей час, що вона робить? Ага, ось вона теж виходить на кухню – за стіною почулися кроки, я поставив шампанське на підлогу й припав вухом до стіни. Ось вона підходить до вікна, відчиняє, на неї відразу ж кидається вся сутінкова живність, усі ці нетлі та жуки, тож вона швидко причиняє вікно, підходить до шафи на стіні, дзвенить посудом, дістає банку з чаєм, цукор, чашку, ложечки, блюдця. Мелодійно всім цим подзвонює, ставить усе це на стіл прямо за моєю стіною, на відстані руки, на відстані видиху. Запалює газ, ставить чайник, сідає. Встає, підходить до вікна, знову відчиняє, дістає запальничку. Чорт, вона курить. Нервово добирає сигарету, видихає дим із легень, причиняє вікно, дістає з кишені піджака мобільний, перевіряє вхідні, різко ховає телефон назад. Закипає чайник, вона довго не звертає на нього уваги, стоїть і напружено дивиться перед собою, саме туди, де стою я. Різко повертається, зі злістю перекриває газ. Сідає за стіл, важким рухом згрібає в куток усі горнята, ложки та блюдця. Далі я ніяк не можу розчути. Що вона робить? Що вона там робить? Плаче! – раптом доходить до мене, вона плаче! Вона там сидить і плаче! Так-так, сидить сама в порожній квартирі й ние. Заливається гіркими слізьми, безутішно побивається, наковтавшись проти ночі гіркого тютюну, і немає нікого, зовсім-зовсім нікого, хто б почув її плач, хто міг би її втішити! Нікого, крім мене. Я аж підстрибую від такого прозріння, збиваю пляшку, та глухо завалюється набік і повільно, як вантажений нафтою товарняк, котиться вимитою холодною плиткою, поскрипуючи й порушуючи навколишню тишу. Вона по той бік насторожується. Усе розуміє й затихає, прислухаючись. Пляшка докочується до стіни й зупиняється. Я теж затихаю. Стою й слухаю, як вона мовчить. Мовчить, знаючи, що я тут, що я все чую, усе знаю, про все здогадуюсь.

Вона розбудила мене перед восьмою, відчинивши двері своїми ключами, і закричала з порогу:

– Так і знала, що ти спиш!

Пробіглася коридором, зазирнула до ванної, кинула прискіпливий погляд на кухню й завалила прямо до кімнати, де я спав. Спав я без одягу, і ось тут вона нарешті розгледіла все.

– Ой, – сказала, сідаючи поруч і торкаючись мого плеча, – що це в тебе зі шкірою? – запитала вона, розглядаючи мою татуху. – Це пес?

– Дракон, – відповів я, – просто недомальований.

- Ну, - не погодилась Даша, - який же це дракон? Це пес. Дивись, який у нього хвіст. Такса, - вона ще раз торкнулась мого дракона. Шкірою мені потік вогонь. Проте не встиг я знайти відповідь, як вона зіскочила з ліжка. - Давай, - наказала, - одягайся, щось тобі покажу.

Я поспішив одягнутись. Чомусь мені не вистачало впевненості, до того ж після такси взагалі не було бажання в чомусь її переконувати. Даша відчинила двері на балкон, вийшла, стояла й махала рукою: давай, говорила, де ти там є. Вона стояла в білому готельному халаті. Волосся прихоплене було сіточкою, у ній вона, схоже, й спала, від чого зачіска її нагадувала ретельно й уміло підібраний овочевий набір для супу. Я похмуро підійшов.

- Так, - промовила, озирнувшись, - зараз я тобі все покажу. Потім відіспишся. Дивись, - почала, звільняючи мені місце. - Бачиш?

Я подивився вниз. Було багато сонячного світла, що сліпило очі й позбавляло предмети чіткості. За мить зір повернувся, речі окреслились, фарби набули повноти. Травень завершувався зеленню й теплом, свіже повітря лежало на дахах і стояло в подвір'ях. Вулицею бігли школярі, снували нечисленні перехожі, на розі стояв двірник, світлячись здалеку помаранчевим вогнем жилетки. Так починається свято, подумав я.

- Значить, - почала Даша, - це ось школа, - тицьнула вона пальцем у подвір'я навпроти, - я там не навчалась, я роки три як переїхала. Але, щоб ти знав, там відбуваються страшні речі. Директорка часто спить у своєму кабінеті. Не сама. До неї приїздить. Машина з дипломатичними номерами. До ранку крутять італійську естраду й курять, висунувшись у вікно. У неї червона нічна сорочка, якщо це тобі цікаво. Поруч - салон краси, - тицьнула вона знову. - Вони там усі нарощують одна одній нігті. Подивись як-небудь, вони виходять на вулицю, аби перекурити, сідають на лавку, бачиш, там є лавка під стіною, і дістають одна одній із кишень сигарети, оскільки самі собі дістати не можуть - нігті заважають. Потім сидять, як сови, вчепившись нігтями за край лавки. За рогом підозрілий ресторан - власник щоранку ходить вулицею в рожевому кімоно й говорить із кимось по дамському мобільнику. За ними - спортивний паб, там араби дивляться європейські ліги. За ними в'єтнамці відкрили ригалівку, але самі там не ідять. Поруч із в'єтнамцями, у підворотні, якщо надумаш, зроблений під сауну бордель. Поруч із борделем - порожній будинок, влітку там живе бомжота, теж цікаво. Поруч із бомжами - майстерні художників, дивись не переплутай. Навпроти - тубдиспансер. Так, що далі? - Вона подивилась ліворуч. - Ліворуч. Ліворуч видавництво, підозрюю, там підпільно переховують невраховану документацію, заносять вечорами паперові пакунки, виносять на світанку трупи, загорнуті в китайські килими. Далі стара садиба, мені здається, там доживають віку коханки батьків міста. Я їх іноді бачу на веранді, ну, не батьків міста, ясна річ, їхніх коханок. Вони там п'ють чай із ромом. Наймолодшій із них років сімдесят.

- Правда? - засумнівався я.

- Свята правда, - підтвердила Даша. - У неї теж, до речі, червона нічна сорочка. Вона прямо в ній і п'є свій чай. Із ромом, - додала. - Далі новий будинок. Його довго не могли заселити - дорого. Тому там якийсь час жили будівельники: ночували в спальниках, смажили м'ясо на вогні, знаходили щось смачне на складах. Як партизани, чесне слово. Там далі, якщо повернути, є кілька продуктових, вони завжди зачинені. Чим насправді торгують - не знає ніхто, але особисто я бачила кілька разів, як туди заходять молоді жінки й не виходять звідти вже ніколи. Вниз пішли приватні будинки з палісадниками, там майже ніхто не живе. Але ніхто й не помирає. Багато дерев. Зараз усе квітне. На горішніх поверхах уночі

горить світло, на нижніх, як правило, якийсь бізнес – ксерокс, нотаріус, виготовлення пам'ятників. Далі заправка, майстерні, а там і ріка. А ось тут, прямо під нами, – подивилася вона вниз, – військкомат. Я знаю пару секретарок звідти – важка робота, скажу тобі, шкідлива. Ти служив?

– Ні, – відповів я знехотя.

– Ясно, – зрозуміла вона. – Ну, і нарешті – наш будинок. Значить, дивись, – вона перекилилась через огорожу, я ледве встиг її схопити за відліг халата, – на першому поверсі живуть вірмени, запах одеколону чуєш? Це від них. Їх там двоє, всім говорять, що брати. Я не вірю. Сусідні вікна, антена, бачиш? Анфіса, журналістка, веде погоду. Буде запрошувати в гості – не ходи. У неї там мама – відразу одружить. Хіба що хочеш більше знати про погоду. На другому поверсі стоїть порожня квартира. Чоловік-мисливець влаштував стрілянину. Вендета! – весело закричала Даша. – Я саме в'їжджала, коли він відстрілювався від міліції. Колишній військовий, артилерист. Останні роки ремонтував одяг. Але рушницю тримав зарядженою. Квартиру так ніхто й не купив. Там пахне смертю. А ось навпроти артилерійської квартири живе Гуталін – комуніст і гандон.

– Гандон? – перепитав я.

– Гандон, – підтвердила Даша. – Гнида рідкісна, постійно заливає сусідів. Думаю, він це спеціально робить. Ну, з нашим поверхом зрозуміло.

– Нічого не зрозуміло, – не погодився я. – Звідки в тебе дві квартири?

– Хоч це й не твоя справа, – відповіла Даша, – але я тобі розповім. Ту, у якій я живу, мені залишив колишній чоловік. А в цій жила його бабуся. Онука вона не любила, квартиру залишила мені.

– А де він, – запитав я з недовірою, – цей твій чоловік?

– По-моєму, в Еміратах, – відповіла Даша. – Або в Саудах. Коротше, вивів кудись активи. Тут для нього надто холодно.

– А бабуся?

– А бабуся померла. Вона й так довго трималася. Вона листоношею була. Працювала до останнього клієнта. Себто доки не звільнили. Да, а нагорі, – сказала вона пошепки, – чуєш, ходить, це Іван Іванович. Він продає завод. Років десять. Але без мази. Вань, – крикнула в небеса, – ей!

Згори визирнув чоловік. Ще до сорока, трохи захудий, з утомою в очах, із сигаретою в зубах, у темному костюмі, у несвіжій сорочці. Виглядав так, ніби щойно повернувся з поминок. Тепло кивнув Даші, уважно подивився на мене.

– Твій? – запитав.

– Мій, – підтвердила вона.

– Підріс.

– Хто? – не зрозуміла Даша.

– Ладно, – кивнув він рукою й пішов, причинивши за собою балконні двері.

– Якщо вночі голосно кричатимеш, – попередила Даша, – він усе почує. Коротше, – Даша загорнулася в халат, мов генерал розбитої армії в шинель, – насолоджуйся життям.

Але яке могло бути після цього життя? Яка могла бути насолода? Я втратив спокій. Невже нічого не буде? – думав я, стоячи коло вікна й спостерігаючи за сонцем, що підіймалося. Що вона собі вигадала? Простояв на балконі до обіду, провалявся в ліжку до вечора, вийшов її зустрічати. Напустив на обличчя рештки стриманості, ховаючи за окулярами розпач і лють, пройшовся вулицею – від військкомату до тубдиспансеру, від салону краси до будинку колишніх коханок. Туди, потім назад, потім ще раз, потім знову, і так до безкінечності. Вкотре повернувшись, завважив її в кінці вулиці. Ішла повільно, розглядаючи світла за жовтими вечірніми вікнами. Я небагатослівно рушив назустріч. Привітався, поцікавився справами, поділився враженнями, наплів про справи, про ділові зустрічі, мовляв, цілий день бігав (так-так, у капцях), зустрічався з партнерами (в окулярах, аякже), добре, що зустрілись, давай проведу, допоможу нести речі. З речей у неї був якийсь комерційний глянець, який вона мені, втім, не віддала.

Підіймаючись сходами, мовчала, була задумлива й неуважна, одного разу навіть спробувала припалити від фільтра. Я подумав, що це добрий знак. Вона готова, подумав, вона все зрозуміла, усе побачила й на все згодна. Ще помітив, наскільки інакше вона виглядає в профіль, стає схожою на лисицю, у її погляді з'являється щось недовірливе, як дивно, подумав я, коли дивисься їй в очі, цього всього немає. Так, ніби вона приховує своє справжнє обличчя, видаючи себе за когось іншого. Це все губи, вони в неї мають дивний малюнок, але щоби це зрозуміти, потрібно дивитися на неї збоку. Так іноді буває, подумав я, так навіть краще.

Але на порозі, щойно я спробував перепинити її, заступити шлях, торкнутися, десь у кишенях її робочого костюма загарчав телефон, і вона впевнено відсторонила мене, відіпхнула вбік коротким залізним рухом, як і належить справжньому адвокату, а діставши мобло, враз напружилася, скинула дзвінок і зникла за дверима, навіть не побажавши мені солодких снів.

Але мені вони все одно снились.

Принцесо, співав я наступного ранку, прокинувшись у пом'ятих джинсах і несвіжій футболці й печально розглядаючи стелю, навіщо розбиваєш мені серце? Навіщо віддаєш його голубам на площі? Вони бавляться ним, сидючи на антенах, і я плачу, принцесо, доки ти малюєш яскравими фарбами своє обличчя. Навіщо ти тримаєш мене в цих срібних ланцюгах, навіщо чіпляєш мені чорний нашийник, який душить мене, не даючи сказати всього того, що я думаю про любов і жорстокість? Де ти зникаєш щоранку, принцесо, у яких норах ховаєшся від мене, ніби лисиця? Чому не прийдеш і не відпустиш мене, чому тримаєш мене на ланцюгу, чому ніколи не називаєш мене на ім'я?

Я співав собі, доки за вікном прокидалася вулиця, співав, доки оживав будинок, співав, навіть не намагаючись підвестись. Виявляється, думав я з розпачем, любов може бути нещасливою. Від неї може бути боляче, від неї може псуватися настрій. Хто б міг подумати, думав, хто міг передбачити. Втім, сонця ставало все більше, голоси лунали дедалі нахабніше, будинок наповнювався ними, на страждання зовсім не лишалося часу.

Мені подобався цей будинок. Він був схожий на електроорган. Я слухав зранку, як робітники брали кабель, тягнули його вологим холодним асфальтом і під'єднували до синіх потоків електричного струму. Двері під'їзду були відчинені, і протяги стояли в них, як водорості, легко

здіймаючись, щойно хтось вбігав із вулиці. Ще поночі, доки всі спали, прислухавшись, можна було піймати скрапування води на кухнях, тарганяче шарудіння механічних будильників, сонне перешіптування голубів на даху, тихе жіноче зітхання уві сні, мовби хтось лише налаштовував дроти й антени, готуючись до святкового концерту. Ближче до ранку починався рух, з'являлися перші звуки – вітер протягувався підвіконнями й кімнатами, наче духовими інструментами, скрипіли долівки, озивалися радіоголоси, починали звучати ножі й пательні, бритви й фени, можна було розрізнити праски й тостери, дзвінко сигналили рингтони, солодко передавались останні новини, чутно було посуд, чутно було воду, поцілунки й перешіптування, наспівування маршів і наговорювання молитов, веселе збігання сходами, що остаточно будило коридори й балкони, які звучали тепер, ніби зрушене з місця піаніно, і ти знаходився в ньому всередині, десь посеред найбільш глибоких звуків, поміж найбільш тривожних нот, знаходився, слухаючи, як починають звучати дерево й жерсть, метал і цемент, скло й шкіра, якими кріпилися поверхи та перекриття. І коли під обід до під'їзду забігали діти, від їхніх високих голосів починали фонити невидимі мікрофони, і будинок голосно вистрілював л?нами та рикошетами, і музика ця тривала, не замовкаючи – меланхолійно по обіді, запекло під вечірню пору, нестримно опівночі, але все не стихаючи, не обриваючись, лунаючи далі.

Від цієї музики хотілося померти. Цим я й зайнявся.

Вже до вечора алкоголь стояв у моїй крові, як вода у повінь, готова будь-якої миті залити порожні вулиці беззахисного міста. Все, що я випив, все, на що я зважився й до чого приклався – а були це дивні суміші та несподівані комбінації з шампанського, хересу і рому – всього, на що стало моєї гарячої фантазії, вся ця волога охолоджувала мое серце зсередини, уповільнюючи непоправне, ніби графіт у ядерному реакторі, не даючи, втім, жодних приводів засумніватися, що воно, це непоправне, терпляче чекає на мене попереду. Я надто любив себе, аби знатися на алкогольі, я був надто самовпевненим, аби вчасно зупинитися. Я ходив різними підозрілими місцями, заглядав до всіх тих нір та підвалів, які вона згадувала, був у арабів, зазірав до в'єтнамців, братався з працівниками макдональдса, пив на брудершафт із туберкульозниками, замовляв шампанське в сауні «Здоров'я», втратив пам'ять у підвалі навпроти синагоги, прийшов до тьми в дитячому кафе, запиваючи молочні коктейлі гірськими бальзамами, питав адреси в продавців піци, помер від коньячних випарів у барі, який тримали грузини, воскрес від запаху мадери в порожньому супермаркеті. Тримався, уперто п'ючи за її здоров'я, наполегливо пропонуючи зустрічним славити її химерний профіль, пити за її голос і шкіру, за її перукарку, яка чаклує над нею, створюючи з її міцного волосся космічні ландшафти. Стояв на ногах, легко погойдуючись, наче юнга. Встрявав у дискусії, доводячи всім, що жодна жінка в цих кварталах не має таких зелених очей, жодна з них не вміє так переконливо сипати прокляттями й просити вибачення, у жодної з них немає таких високих підборів, таких тонких зап'ясть, такої біографії. Дивно, що мене не побили туберкульозники. Прикметно, що мене не пограбували в'єтнамці. Приємно, що мене викинули з макдональдса. Жити мені залишалося кілька годин. Я вирішив провести їх із користю. Але не зміг.

Вона знайшла мене на сходах коло під'їзду. Я сидів, притулившись до дверей і не даючи нікому вийти з будинку. Спочатку вона розгнівалася. Потім злякалась. Підхопила мене, як змогла, потягла нагору, до себе. Доки тягла, я прокинувся, намагався присвічувати їй мобільником, набирав при цьому випадкові номери, вдало, як мені здавалося, жартував із приводу її імені, доречно, у чому був переконаний, пропонував вийти за мене заміж, ніжно, за власним визначенням, висів на ній, обіймаючи однією рукою її,

другою – перила. Вона посадила мене на кухні й попросила заткатись. Ходила й вирішувала, що зі мною робити. Спочатку надумала телефонувати моїй мамі. Потім вирішила зробити мені міцного чаю. Потім зовсім уже нервово запропонувала промити мені шлунок, поставити крапельницю, випити снодійне, випити вітаміни, випити морсу, випити марганцівки, випити морсу з марганцівкою, випити марганцівку без морсу, але зі снодійним, випити все разом і запити чаєм – так чи інакше, вона опікувалася мною, і від цього серце моє переганяло кров, і кров моя втікала в серце ніжно-червоною, а витікала з нього темно-кривавою.

Доки вона ходила довкола, доки порпалась у шафах і шухлядах, вишукувала в гуглі рецепти й телефонувала знайомим аптекарям та анестезіологам, мені ставало все самотніше й гірше. Кухня в неї була дбайливо заповнена різними травами й спеціями, овочами та морепродуктами. Я легко пізнавав запахи кориці та гвоздики, гострий аромат каррі, щемкі пахощі чорного перцю, різку присутність часнику та цитрин, темний дух рубаного м'яса, світлий сік різаної городини, свіжість криги й невагомисть борошна, гіркоту, приреченість і невідворотність стейків, примарність оцту, замріяність сої, безтямність томатного соусу. Запахів ставало все більше, вони стояли наді мною, мов біси, залазячи в легені й стискаючи горло, вони обступили мене, як військо фортечні мури, вони склалися наді мною в дивні конструкції, набирали несподіваних обрисів, бентежили й пригнічували. Життя моє пахло свіжомороженою рибою, смерть моя буде відгонити китайськими грибами. Кількість запахів убивала мене, їхня насиченість робила цю смерть болючою. Лише не тут, наказував я сам собі, лише не в неї вдома. Іди додому, не зволікай, нашіптував я сам собі, вали звідси. Лише не тут. Тоді вона відчинила холодильник. І я помер.

Потім вона довго стояла наді мною, соваючи мою голову під холодний струмінь. Я відвертався й намагався підвестись, відводив її руку, проте вона наполегливо вимивала з мене біль і чорноту цього світу, примовляючи щось життєствердне й не даючи мені підвестись. Одяг її давно намок, я розумів, що їй холодно, що їй усе це сто років не потрібно і що поводжу я себе, мов останній мудак. І від цього розуміння сльози текли моїм обличчям, перемішуючись із холодною водою, що ж я так, думав я у відчаї, що ж я так усе зіпсував? Що ж тепер робити? Я просив у неї вибачення й вимагав відпустити мене, пояснював, що зі мною все гаразд, і прибріхував, скільки ж я насправді сьогодні випив, просив налити мені ще й важко відпльовувався шампанським та кока-колою, стримано говорив щось про її волосся й небагатослівно пропонував іти зі мною в ліжку. Вона терпляче все це вислуховувала, легко давала мені запотиличники, коли я заговорював про секс до весілля, ледь чутно здригалася від холодної води, ледь стримано посміхалася на всі мої пропозиції.

Коли я вичовгував від неї, залишаючи в коридорі щедрі мокрі сліди, мені захотілося сказати щось важливе.

– Знаєш, – сказав, – я б тебе охоче поцілував. Але сама розумієш, я тут тобі все обригав, уявляю, як від мене тепер тхне.

– Іди-іди, – відповіла вона, чи то погоджуючись, чи то заперечуючи.

І зранку я все пам'ятав, нічого не забув, жодного її слова, жодного її дотику. Пам'ятав, як стривожено вона на мене дивилась, як обережно тримала за руку, як дбайливо витирала всі мої соплі. Нічого не забув, хоча краще було б нічого не пам'ятати. У пам'яті зграями літали сполохані ластівки, на серце мені тиснули мішки з кригою, хотілося позбутися цього болючого тіла. Проте я знав: не можна втрачати часу. Тепер або ніколи. Я підвівся, так-сяк одягнувся, з третьої спроби почистив зуби, ошпарив

руку, заварюючи чай, розлив молоко, розсипав цукор, перевернув відро зі сміттям. Ось тепер усе й станеться, сказав я собі й рішуче вийшов за двері.

Знову ніхто не відчиняв. Знову довелося стояти й прислуховуватися до голосів і звуків. Що за чорт? – думав я, – вона що, не хоче мене пускати? Рішуче загнув у чорний метал дверей, будячи голубів на даху. Зрештою задзвеніли ключі, потрапляючи в замок, двері важко відчинились. Я рвонув уперед і наштовхнувся на хлопчика. Було йому років сім. Була на ньому біла майка й футбольні шорти, коліна мав збиті, лікті подряпані, волосся чорне й густе, дивився з-під лоба, довіри не викликав. У руках тримав кулькові ручки й олівці. Критично оглянув мене з ніг до голови. Тут із кухні вибігла Даша. Знітилась, вдавано недбало поклала руки малому на плечі.

– О, – сказала, – Ромео, це ти? А це Амін, – кивнула на малого.

– Як? – здивовано перепитав я.

Малий подивився на мене з ненавистю.

– Гарні в тебе ручки, – сказав я йому миролюбиво. – Це що, справжній паркер? У мене колись такий був.

– Ти вмієш писати? – процідив малий і пішов на кухню.

– У нього канікули почались, – швидко зашепотіла Даша, – його бабуся зранку привезла. Хоча що він тут улітку робитиме? Його б на море куди-небудь...

Точно, подумав я, на море, за буйки.

Я сидів на кухні, Даша бігала й щось готувала, демонструючи гостинність, малий дивився на все це скептично. На маму він схожий не був. Але маму, схоже, любив. Я йому, очевидно, заважав. Він мені теж. Даша все більше нервувала, щось спалила, щось пересолила, щось просто викинула в смітник. Я хотів розговоритися з Аміном, але той мені відверто хамив. Мама робила йому зауваження, але він хамив і їй теж, від чого вона нервувала ще більше. Зрештою не витримала, схопила телефон, вибігла до сусідньої кімнати, з кимось довго говорила, доки малий злісно вимальовував паркером у шкільному зошиті монстрів і серійних убивць. Я підвівся й пішов додому. Малий навіть не підійняв голову.

Так минуло два тижні. Я прокидався рано-вранці від її кроків за стіною, чув, як вона бігає квартирою, як будить малого, як готує йому сніданок, як запізнюється, як збирає одяг, марно намагається навести порядок на голові, панічно шукає взуття, відчайдушно пробує комусь додзвонитися, безнадійно доливає молоко в холодну каву, приречено вибігає в під'їзд, кидаючи до торби телефони, таблетки та сонцезахисні окуляри. Я знав, що повернеться вона пізно, десь під вечір, можна нікуди не поспішати. Малим займались. Приходили якісь її подруги, тітки, сусідки, вихователі. Одного разу вона попросила за ним приглянути мене. Але малий навмисно (так-так, навмисно, я бачив, що він це навмисно) поперевертав каструлі, зателефонував мамі (у нього був дорожчий телефон, аніж у мене!), поскаржився, розплакався. Вона мусила ловити таксі, летіти додому. Я пояснив, вона ніби й повірила, проте разом нас більше не лишала. Я злостився й посилав прокляття на голову малого. Звідки він тут узявся, думав, чому вона справді не відправить його куди-небудь на море, на озера, на болота, поближче до природи, до диких тварин? Малий мене

ігнорував – не розмовляв, не відчиняв мені двері (зневажливо дивлячись на мене крізь вічко, підставивши під двері стілець), демонстративно відмовлявся від їжі, коли я сидів у них на кухні, вмикав на повну колонки, коли вона говорила зі мною по телефону. Я навіть заповажав його, який принциповий, подумав. Насправді він безпечний, переконував я сам себе, нічого страшного. Але всі мої спроби потоваришувати з ним нічого не дали. Він загалом не виглядав на людину довірливу й беззахисну, мав тяжкий характер і серйозні іграшки. Тягав у кишенях хімічні олівці та канцелярські прилади (я сам бачив, як він намагався степлером прищепити шнурівки моїх кедів до підлоги, вона, звісно, не повірила), мав подарований татом використаний газовий балончик (ну, це вона думала, що використаний), подарований дідусем портсигар (від нього пахло тютюном, я говорив їй, але вона відмахувалась і не зважала), знайдений десь стетоскоп (для чого він йому? – запитував я знервовано), позичені в когось гільзи з мисливської рушниці, вкрадений у мене швейцарський ніж (не віддавав, уперто переконуючи, що це його, вона знову ж таки ніби й вірила мені, проте ніж так і не забрала). Найгірше, що зі мною вона тепер майже не спілкувалась, хоча й далі забігала час від часу, дверей при цьому не зачиняючи й сторожко увесь час озираючись, на всі мої спроби перепинити її на сходах, заговорити з нею на вулиці, затягнути її до якої-небудь темної затишної брами щоразу напружувалась, ставала вдавано легковажною, нав'язливо привітною, нарочито широю. Він весь час був десь поруч – чекав на неї, стоячи на балконі, видзвонював її, шойно я торкався її руки, прокидався, шойно я серед ночі легко стукав до її дверей, ранив собі пальці й обпікав язик, дер одяг об цвяхи й встрявав у бійку на вулиці, совав до рота прострочені харчі й тягнув додому вуличних псів – і все це, аби відвернути від мене її увагу, перетягнути її на свій бік, викликати її співчуття чи бодай роздратування, сльози, сміх і любов. Вона натомість злилася на нього все частіше, сварилася з ним усе відвертіше, разом із тим усвідомлюючи: ну, що ж із ним сваритися, він розумний хлопчик, він усе розуміє, усе робить правильно, чужий тут я і злитися треба на мене. Але все одно злилася на нього. Поступово в нас із нею склалися дивні стосунки, які трималися на тому, аби лишити малого ні з чим. Вона намагалася по дорозі з роботи видзвонити мене й повернутися додому разом. Уночі надсилала мені повідомлення, у яких питала про погоду та останні новини в країні. Зранку встигала заскочити до мене на якусь мить просто привітатися й відразу зникала, лишаючи по собі запах гарячого хліба. Малий розумів, що відбувається, тому відразу зайняв оборону, хитро й розумно розставляючи повсюди пастки. Спав із її телефоном, гуляв під своїми вікнами, замастив замок моїх дверей пластиліном (добре, що хоч пластиліном, думав я), писав мені записки з чорними мітками та вудистськими закляттями. Мене все це виснажувало, я втратив сон, втратив спокій, навіть захотілося якоїсь миті повернутися додому. Мені було шкода малого, якого я відверто діставав, шкода її, що не могла знайти собі поміж нами місця, а вже як шкода було самого себе – про це краще взагалі не говорити. Так почалося літо, так померли всі мої мрії.

Вона зайшла у п'ятницю надвечір, забігла з вулиці відразу до мене. Кинула торбу, звідти посипались візитки, блокноти, контейнер для лінз. Ходила квартирою, старанно оминаючи мене поглядом. Говорила про спеку, що впала на місто, про птахів, що не давали спати, про проблеми з водою, я спробував її перепинити, але вона якось рішуче виставила долоню, мовляв, стій, де стоїш, і сказала:

– Ромео, – сказала, розглядаючи шпалери, ніби шукаючи помилки в малюнках, – в мене подружка завтра заміж виходить. Запросила на весілля. Мені немає з ким піти. Пішли разом.

– На весілля? – насторожився я.

- Це поруч, - швидко заговорила Даша, - подарунок я вже купила.
- А малий?
- Посидить удома, - суворо сказала вона.
- Як скажеш, - погодився я.
- Лише одягнись нормально, - порадила Даша, підхопила торбу й зникла в коридорі.

На ранок вона стояла перед моїми дверима. З малим, звісно, куди ж без нього. Сказала, що няня захворіла, що до сусідки серед ночі приїжджала швидко, що в знайомих у конторі перевірка, одне слово, немає з ким його залишити. Мала дещо припухле від сліз лице, тому одягла великі сонцезахисні окуляри. Малий дивився на мене переможцем. На руці в нього бовтався ролекс - палений, але красивий.

Краще, звичайно, було б нікуди не йти. Ясно, що краще було б не йти. Хто мене туди тягнув? Ну, як хто? Вона мене тягнула, вона. Вона йшла попереду в чорній сукні, з чорною торбинкою, тягнучи малого, кидаючи на мене розпачливі погляди. Я йшов позаду, тягнув подарунок (щось скляне, максимум - порцелянове) і не міг відвести очей від її ходи, від того, як вона ступала теплим битим асфальтом, як рухалася в цій своїй сукні, ніби весілля вже почалося, ніби почалося свято й слід було святкувати прямо тепер - під акаціями та липами, під синіми небесами червня, у місті, про яке вона так багато мені розповідала, на вулицях, де з нею всі віталися. Я знав її менше місяця, але встиг звикнути до її хапливих рухів, до її сварливих розмов, до тепла її рук, до холоду її очей. Літо буде довгим, сонце буде пекучим, мої радощі будуть сумнівними, мої муки будуть пекельними. Завершиться все щасливо, до кінця не доживе ніхто.

Весілля святкували в лазнях. Я навіть не здивувався, різне буває. У мене знайомі колись одружувалися в спортзалі, під баскетбольними кошиками, також по-своєму романтично. І ось тут теж було таке таємне, законспіроване місце: ліворуч автосервіс, праворуч - аптека, між ними - святкові столи. Металеву браму з навареними на неї олімпійськими кільцями розчинили настіж, гості з вулиці потрапляли на велике подвір'я, у центрі декоративний фонтан розбризкував воду, заливаючи все навколо, ніби зламаний пожежний кран. Вивіски я не помітив. Можливо, вони просто не змогли придумати назву для такого романтичного закладу. Довкола паркувалися весільні автомобілі: ближче до лазень - іномарки, далі, за аптекою - пара бойових жигулів. Гості під ранковим сонцем поміж аптекою та чорними покривками автосервісу виглядали особливо урочисто. Заходили з вулиці на подвір'я, роззиралися навсібіч, віталися зі знайомими. Бігали офіціанти, сварилися родичі, кричали діти, було багато сонця. Даша проштовхувалась поміж гостей, їй раділи, перепиняли, нахилялися до малого, кидали на мене допитливі погляди. Я прикривався порцеляною. Наречена мені сподобалась - Дашиного віку, невисокого зросту, з коротким, фарбованим у руде волоссям, з утомленими очима, з постійною сигаретою, з легкою посмішкою, ніби говорила: нічого, почекаєте, без мене все одно не почнеться. Під весільною сукнею мала кросівки. Даша довго з нею про щось шепотілась, підтягла малого (той, не вітаючись, вирвався й звалив до фонтана), підвела мене, назвала родичем. Наречена кинулась мене обіймати, ніжно дихаючи нікотинном. А ось наречений підгуляв: хоча й був старший за мене, але стояв у костюмі, схожий на випускника, себто видно було, що

костюм шили нашвидкуруч. Риси обличчя мав різкі, волосся мав змашене гелем, дивився важко, з коханою майже не розмовляв, навіть на ім'я до неї не звертався, наче боявся помилитись. Ховався за своїми друзями, котрі щільно його обступили, загороджуючи від небажаних контактів. Багато хто з друзів прийшов у тренувальних костюмах із командним лейблом, більшість мали сонцезахисні окуляри. Я, побачивши це, свої демонстративно зняв. Даша, втім, від молодих мене швидко відтягнула, наказала знайти Аміна. Я знайшов, давай, кажу, друже, пішли святкувати. Малий промовчав, але пішов. А побачивши маму, почав нити, мовляв, хочу додому, не хочу тут лишатись, хочу води, не хочу ні з ким знайомитись, хочу любові й не хочу ні з ким нею ділитися. Я пробував його чимось зайняти, проте Амін демонстративно від мене відвертався й голосив усе впевненіше, добиваючи маму контрольними в голову. Даша довгий час робила вигляд, що все гаразд, однак нарешті не витримала, розвернулася й пірнула в натовп. Малий теж розвернувся й так само кудись пірнув. Найбільше заважала, звісно, порцеляна.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (<http://www.litres.ru/sergey-zhadan/mesopotam-ya/?lfrom=362673004>) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.